

PAPER DETAILS

TITLE: Islamofobi Kavrami Yerine Islamodium Kavrami

AUTHORS: Selçuk KIRTEPE, Esra ÖZTUNÇ

PAGES: 161-197

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1179579>

İslamofobi Kavramı Yerine İslamodium Kavramı

The Concept of Islamodium Instead of the Concept of Islamophobia

Selçuk Kırtepe

Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Asst. Prof., Tokat Gaziosmanpaşa University
İslami İlimler Fakültesi Faculty of Islamic Sciences
Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı Department of Sociology of Religion
Tokat | Türkiye Tokat | Turkey
selcuk.kirtepe@gop.edu.tr orcid.org/0000-0002-7581-0863

Esra Öztunç

Y. Lisans Öğr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Master Student, Tokat Gaziosmanpaşa University
Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı Department of Sociology of Religion
Tokat | Türkiye Tokat | Turkey
oztuncesra@gmail.com orcid.org/0000-0002-3974-1725

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Araştırma Makalesi Article Types | Research Article
Geliş Tarihi | 04 Mayıs 2020 Received | 04 May 2020
Kabul Tarihi | 11 Haziran 2020 Accepted | 11 June 2020
Yayın Tarihi | 30 Haziran 2020 Published | 30 June 2020

Atıf | Cite as

Kırtepe, Selçuk - Öztunç, Esra. "İslamofobi Kavramı Yerine İslamodium Kavramı
[The Concept of Islamodium Instead of the Concept of Islamophobia]". *Tokat
İlmiyat Dergisi* 8/1 (Haziran 2020), 161-197.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.3894592>

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iTenticate aracılığıyla taranmış ve intihal içermediği teyit edilmiştir.
This article, has been scanned by iTenticate and no plagiarism has been detected.

Copyright ©

Published by Tokat Gaziosmanpaşa University Faculty of Islamic Sciences.
Tokat | Turkey.

<https://dergipark.org.tr/ilmiyat>

İslamofobi Kavramı Yerine İslamodium Kavramı

Öz: Bu çalışma İslamofobi kavramının sosyo-psikolojik analizini yapmayı ve İslamodium kavramının kullanımını yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır. İslam nefretini tanımlamak için kullanılan İslamofobi, İslam'a ve Müslümanlara karşı olumsuz duygu ve düşünceler çağrıştıran, bu yüzden sorunlu olduğu düşünülen bir kavramdır. Bu kavram Müslümanlara karşı korku hissedilmesine neden olabilmektedir. Hissedilen korku duygusu ise düşmanlığa dönüştürülmektedir. Zira "kurtuluşa ermek" ve "barış yapmak" anlamına gelen "İslam" terimi, "fobi" denilen bir hastalıkla birlikte anılmaktadır. Ayrıca İslamofobi, Müslümanları tehdit eden katliamlarda özne görevi görebilmekte, maruz kalan saldırılar medyada "İslamofobi saldırısı" şeklinde duyurulmaktadır. Bu sunumla, Müslümanlar korkulan pozisyonuna düşürülmekte ve yaşanan saldırılar meşrulaştırılmaktadır. Aslında bu kavram İslam dinine ve Müslümanlara karşı hissedilen korkuyu ifade etmek için kullanılabilir. Fakat saldırılara maruz kalan Müslümanların durumunu ve bu saldırıları tanımlamak için de kullanılması bir anlam karmaşasına yol açabilmektedir. Çok kültürlü yaşamın gereği olarak duyguların düşmanlığa dönüştürülmeden ifade edilebilmesi için kullanılacak bir kavrama ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı zamanda hastalık çağrışımı yapmayacak bir kavram olmalıdır. Bu makalede; sadece Müslümanlara karşı nefreti yansıtabilecek, İslam'ı ve Müslümanları korku unsurları şeklinde göstermeyecek İslamodium kavramının kullanılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Korku, Nefret, Hastalık, İslamofobi, İslamodium.

The Concept of Islamodium Instead of the Concept of Islamophobia

Abstract: This study aims to make a socio-psychological analysis of the concept of islamophobia and to generalize the use of the concept of islamodium. Islamophobia, which is used to describe Islam hatred, is a concept that can evoke negative feelings and thoughts towards Islam and Muslims and therefore it is thought to be problematic. This concept may cause fear to being felt against Muslims. The sense of fear that is felt has been converted to hostility. Because the term "Islam", which means salvation and peace, is mentioned with a disease called "phobia". In addition, islamophobia can act as a subject in massacres threatening Muslims, and the exposed attack is announced as an "islamophobia attack" in the media. With this presentation, Muslims are brought into the feared position and the experiencing attacks are legitimized. In fact, this concept can be used to express the fear felt toward Islamic religion and Muslims. But both the situation of Muslims who have exposed the attacks and being used to describe these attacks, it can lead to a meaning confusion. As a requirement of multicultural life, there is a need for a concept that can be used to express emotions without being converted into hostility. It should also be a concept that does not evoke illness. In this article, it is recommended being used the concept of islamodium, which can only reflect hatred towards Muslims and will not show Islam and Muslims as elements of fear.

Keywords: Sociology of Religion, Fear, Hate, Disease, Islamophobia, Islamodium.

Giriş

Dünya nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan Müslümanlar, farklı gerekçelerle yaşamlarını kendi ülkelerinin dışında azınlık konumunda sürdürmek zorunda kalabilmektedir. Müslüman azınlıkların bulundukları ülkelerin imkân ve kaynaklarına ortak olmaları, ayrıca Müslüman ailelerdeki nüfus artış hızının yüksekliği gibi etkenler, yerli halkta gelecekte ülkelerinin ele geçirilebileceği veya kendilerinin azınlık durumuna düşebilecekleri endişesinin doğmasına yol açmaktadır. Bahsedilen hususlara tarihi arka plandaki yaşanmışlıklar da ilave edildiğinde hissedilen kaygıların derecesinin iyice yükseldiği söylenebilir. Bu bakış açısı ve tarihi birikim “İslamofobi” kavramının kullanılmasıyla birlikte karşıtlığın düşmanlığa dönüşümüne ve buna zihinlerin alıştırılmasına zemin hazırlamıştır.

İslamofobi kavramına eklenen “fobi” ekinin içeriğini doldurmak ve İslam düşmanlığının haklılığını göstermek için terör olayları ve Müslümanlar arasında bir bağ tesis edilmesine değişik yollarla zemin oluşturulmaya çalışılmıştır. Terör örgütlerinin isimlerine İslam ve Müslüman sözcüklerini ekleyerek onların yaptıkları eylemlerle Müslümanları terör yanlısı ve destekçisi şeklinde gösterme ve haberleştirme de bu uğraşlar kapsamında değerlendirilebilir. Bu yafta ile etiketlenmeleri onlara karşı yapılacak her türlü eylemin makul bahanesi olarak kullanılma fırsatı sunabilmektedir. Neticede kendi ülkelerinden uzakta, azınlık ve göçmen konumunda olan Müslümanların canları, malları, eğitimleri, meslekleri ve sosyal ilişkileri ciddi şekilde tehdit altında kalabilmektedir.

Söz konusu tehditlerin oluşmasında hâlihazırdaki Müslüman azınlıklar kadar onlara katılmak için çareler arayan ve ciddi uğraş veren müstakbel Müslüman azınlık adaylarının da etkili olduğu düşünülmektedir. Kendi ülkelerine göre refah seviyesi daha yüksek olan bu ülkelere gitmek ve yaşamlarını buralarda devam ettirmek daha cazip gelmektedir. Bu cazibe ülkelerinde meydana getirilmiş iç karışıklıklarla birleşince ziyadeleşmektedir. Neticede müreffeh ülkelere doğru yoğun bir göç dalgası meydana gelmektedir. Bu dalgayla oluşan mülteci akınını önlemek için göçmenlik konusunda dünya devletlerinin büyük çoğunluğunun üzerinde hemfikir olduğu uygulama esas ve usulleri Müslümanlar söz konusu olduğunda askıya alınabilmekte veya mültecilik talepleri görmezden gelinerek başka ara formüller oluşturulabilmektedir. Şu an sahip oldukları zenginlik ve refah seviyesinde mültecilik talebinde bulunanların ülkelere ait olan

her çeşit zenginliğin ciddi bir payı olmasına rağmen gerçekleşen göç dalgasında hiçbir sorumlulukları yokmuşçasına hareket ettikleri görülmektedir. Ancak iltica talebinde bulunan azınlık konumundaki Müslümanlara karşı sergilenen bu tavrın halen kendi ülkelerinde yaşayan Müslümanlara da farklı şekillerde yansıtıldığıнын altının çizilmesi gerekmektedir. Dünyanın birçok farklı coğrafyasında, kendi topraklarında şu anda iç karışıklık ve çatışmalar yaşayan, her çeşit zenginliği elinden alınmaya çalışılan ve sadece hayatta kalma endişesi ile hareket etmek zorunda bırakılanların tamamına yakınının Müslümanlar olduğu görülmektedir.

Müslümanlara karşı sergilenen karşıtlığın düşmanlığa dönüşmesinde rol oynayan sadece kaynakların ve imkanların paylaşımı ile gelecek kaygısı değil bunların yanı sıra farklı din mensubu olma faktörünün de etkili ve yönlendirici olduğu düşünülmektedir. Toplum nezdinde önemli yeri olan dinler bireyleri etkileyici ve davranışlarını yönlendirici vasfı da bünyelerinde taşımaktadırlar. Bir dinin mensubu başka din mensuplarına karşı düşmanca davranışlar sergileyebilir. Özellikle de kendinden sonra gelip misyonunu tamamladığı iddiasını ileri süren dinlere karşı bunun gerçekleşme olasılığı daha yüksektir. Bu minvalde Müslümanlar azınlıkta olduğu yerlerdeki öteki dinin mensubu olmaları sebebiyle ayrımcı ve şiddet içerikli davranışlara maruz kalabilmektedir.

Hristiyanların Müslümanlara karşı duyduğu nefretin gelişiminin derin tarihi kökleri bulunmaktadır. Tarihi akış içerisinde Müslüman dünyası ve Hristiyan dünyası arasında çeşitli tartışmalar, sürtüşmeler yaşanmıştır. Bu kavgaların savaflara dönüştüğü dönemler de olmuştur. Sonuçta yaşananlar taraflar arasında yıkıcı duygular yapılandırmıştır. Günümüzde bu tutumun, Müslümanlara karşı nefret söylemlerine, şiddet eylemlerine ve hatta katliamlara¹ dönüştüğü - bu durum sadece Hristiyanlığa mahsus değil, onun dışındaki başka dinlerinde bu doğrultuda hareket ettiği - görülmektedir.

Kavramlar düşüncelerimizi şekillendirmekte ve aktarmamıza aracı olmaktadır. Dolayısı ile doğru kavramlar kullanarak hem gerçekleri hem de düşüncelerimizi daha doğru bir şekilde ifade edebiliriz. Bu sayede yanlış anlaşılmalara, suçlayıcı yaklaşımlara fırsat verilmemiş olur. Bu noktada İslamofobi kavramının İslam'a ve Müslümanlara karşı her türlü olumsuz

¹ British Broadcasting Corporation (BBC), "Yeni Zelanda'da 2 Camiye Silahlı Saldırı: 49 Ölü", "Norveçli Zanlı Tek Başınaydı", (Erişim 16 Mart 2019).

duygu, düşünce ve davranışı içine alan geniş anlamlı bir kavram haline geldiği düşünülmektedir. Kavramın sahip olduğu anlam genişliği belirsizliğe² ve başka sorunlara davetiye çıkararak anlam kaymasına ve karmaşasına kimi zaman da kullanım hatasına neden olabilmektedir. Nitekim kavramların kapsama alanı genişledikçe anlaşılması zorlaşabilmektedir. Hatta bilgi kirliliğinden ötürü spekülative anlamlar üretilmeye müsait hale gelebilmektedir. Bu özellikteki kavramlar menfaat ve çıkarlar için kullanılan kavramların ötesine geçememektedir. Kavramın böyle kullanılması toplumsal bütünlüğü ve çok kültürlülüğü tehdit etmesine neden olabilmektedir.

Bu çerçevede İslamofobinin İslam korkusunu ifade etmek üzere bilinçli olarak tercih edilmiş bir kavram olduğu düşünülmektedir. Zamanla değişik evrelerden geçerek şu andaki formuna ulaşmıştır. Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra terörle de ilintilendirilerek İslam'a ve Müslümanlara karşı olumsuz çağrışımları ve anlam kaymasını içeren bir konum almaya başlamıştır. İslamofobi kavramının çıkış amacından uzaklaştığı, aynı insanlar ve devletler gibi miadını doldurduğu düşünülebilir. O halde, "İslamofobi kavramının yerine başka bir kavram kullanılabilir mi?" sorusu ön plana çıkmaktadır. Bu sorudan hareketle çalışmamız İslamofobi kavramının yerine İslamodium kavramının kullanılabilirlik durumunu ele alacaktır. Böylece makale "İslamofobi kavramının yerine neden İslamodium kavramını kullanmak gerekir?" sorusunun cevabına odaklanmıştır. Nitekim yeni bir kavramın neden önerildiği etraflıca gerekçelendirilmeyi gerektirmektedir. Araştırma sorusunun cevabına ulaşmak için öncelikle İslamofobi kavramının tarihi arka planı, sosyo-psikolojik durum tahlili ve medya boyutu incelenmiş ve İslamofobi kavramının kapsam alanındaki belirsizlikler, anlam kaymaları ve kasıtlı kullanım girişimleri ortaya konulmuştur. Bunun yanında söz konusu kavramın farklı çağrışımlarından dolayı genelde tüm insanların, özelde ise Müslümanların İslam'la ilgili algılarını nasıl şekillendirdiği örneklendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın son kısmında ise araştırma sorusunun cevabı, İslamodium kavramının kuramsal analizi ve anlam örüntüleri çerçevesinde temellendirilmiştir.

İslamodium kavramının bazı internet sitelerinde,³ sosyal paylaşım

² M. Ali Kirman, "İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu?", *Journal of Islamic Research* 21/1 (2010), 21.

³ O. Berat Çelebi, "İslamofobi vs. İslamodium ve Oryantalist Çok Eşlilik Bakışı". *Üsküdar Çevresi* (Erişim 24 Mart 2020).

hesaplarında “Müslümanlara ve İslam’a karşı duyulan nefret” anlamında çok az da olsa kullanıldığı görülmüştür. Ancak bu kavramın akademik çevrelerde ve medyada islamofobi kavramı kadar yaygın bir kullanımının olmadığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada islamofobinin tarihi kökleri, sosyo-psikolojik yansımaları, medya sunumlarında yer alışı değerlendirilerek islamodium kavramının kullanımının yaygınlaştırılması önerilmektedir.

1. İslamofobinin Ontolojik Kökleri

İslam’ın hızla yayıldığı dönemler Hristiyan Dünyasının paniklemesine neden olmuştur. Bu bağlamda dindaşlarının İslam’a girmelerini engellemek için İslam’ı karalamak ve olumsuz algı üretme çabasına girişerek çeşitli eserler kaleme almıştır. Bu eserler, İslam karşıtı algıyı, yazıya dökerek, nesilden nesle aktarılmasını sağlamada kalıcı bir materyallere dönüşmüştür.

İslam dini hakkında kötüleyici atıfların yapıldığı ilk yazılı metin Şamlı Johannes Damascenus’a (645-750) ait olan *Sapkınlıklar Üzerine* kitabıdır.⁴ Kitapta Hz. Muhammed sahte bir peygamber olarak tanıtılmış, yalancılıkla ve deccalın öncüsü olmakla itham edilmiştir. Hatta İslam dini putpe-restlik olarak gösterilmiştir.

Embricho’nun Haçlı seferleri başlamadan önce yazdığı *Hz. Muhammed’in Hayatı* adlı kitapta ise, Kur’an ayetlerini aslında Rahip Bahira adlı büyüünün yazdırdığı iddia edilmektedir.⁵ Sonraki yıllarda kaleme alınan Guibert de Nogent’in *Franklar Yoluyla Tanrı’nın Eylemleri*’nde, Vincent de Beauvais’in *Tarihin Aynası*’nda ve Dante’nin ünlü *İlahi Komedya*’sında Hz. Muhammed’e ve İslam dinine karşı aşağılayıcı ifadeler bulunmaktadır.⁶

Batı tarihinde Müslümanlar için önyargıya ve olumsuz algıya neden olabilecek, “kâfir”, “barbar”, “zalim” “düşman”, “tehlikeli”⁷, “Tanrı’nın cezası-belası” ve “şeytanın aracı”⁸ gibi kalıp yargılar, İslam dini için de

⁴ Şir Muhammed Dualı, “II. Vatikan Konsili ve Dinler Arası Diyalog Üzerine”, *Bakü Devlet Üniversitesi İlmî Mecmuası* (Aralık 2011), 130.

⁵ Francesco Stella, *Avrupa’da İslam Hakkında Bilinenler, Ortaçağ: Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*, çev. Leyla Tonguç Basmacı, ed. Umberto Eco (İstanbul: Alfa Yayınları, 2014), 717.

⁶ Stella, *Avrupa’da İslam Hakkında Bilinenler*, 718.

⁷ Andrew Shryock, “Introduction: Islam as an Object of Fear and Affection”, *Islamophobia/Islamophilia, Beyond The Politics of Enemies and Friends*, ed. Andrew Shryock (Bloomington: Indiana University Press, 2010), 8.

⁸ Hakan Olgun, *Luther ve Reformu Katolisizm’i Protesto* (Ankara: Eskiyei Yayınları, 2016), 199.

“sahte”, “kılıç dini” ve “sapık bir din” şeklinde stereotipler geliştirilmiştir.⁹ Aşağıdaki paragraf bu kalıp yargıların nasıl ortaya çıkmış olabileceğine dair fikir verebilir:

“Çoğu Amerikalının aklında Müslüman kadınlar ile Müslüman erkekler nasıl oldu da şiddetle eşanlamlı oldu? Sorusu vardır. Bu sorunun cevabı, o kadar çok eskilere dayanan bir tarihtir ki ezici bir Hristiyan Avrupa ile ekonomik kaynakların çoğuna, politik güce ve kutsal şehirlere hâkim olan Orta Doğu’yu yüzleştirmektedir. Çizilen portre ise rakipler arasında asla bir birleşme olmadığı ve zannedilen düşmanlıkların etkisiyle din kardeşliği adı altında çok savaşlar yapıldığıdır. Bu çekişme Müslümanlar için Avrupa gözünde olumsuz bir algı şekillendirmiş ve evrensel olarak İslam ve Müslüman terimleri şüphe uyandıran bir korku mirası olarak gelmiştir.”¹⁰

Bu yaklaşımla Hristiyanlar şiddeti Müslümanlarla eşanlamlı görmüşler ve Müslümanlardan paranoya derecesinde korku duymuşlardır. Fakat yapılan savaşların ve gösterilen şiddetin sadece Müslümanlara mal edilmesi rasyonel görünmemektedir.

Orta Çağda Müslümanlara karşı üretilen kalıp yargıların Aydınlanma döneminde de devam ettiği görülmektedir. Weber, İslam’ın ilk ortaya çıkışında İslamiyet’i yayan kişilerin şehirli aydınlar değil, ganimet ve fetih peşinde koşan disiplinli bedevi askerler olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Batı’nın İslam Toplumu’na karşı üstünlüğünü vurgulamış, İslam’ın tenselliği ve cinselliği öne çıkaran bir din olduğunu öne sürmüştür. Benzer şekilde Karl Marx’ta İslam’ı güçlü bir düşman, Yakındoğu’nun ürettiği sapkın ve egzotik bir yapı, toplumsal değişime kapalı bir kitle dini olarak görmektedir.¹¹ Her iki sosyologda İslam Toplumu’nu despotik, gerici, bağnaz topluluklar olduğunu vurgulamıştır. Geçmişten beri süregelen bu kalıp yargılar hem İslam hem de Müslümanlar hakkında menfi algılar gelişmesine sebep olmuştur. Norman Daniel’ *İslam and the West* adlı eserinde, “Batı’da İslam karşıtlığının nesilden nesile aktarılmış ortak bir algılama” olduğunu ve bu algıyla “İslâm ve Müslümanlara yönelik düşmanlık yayıldığı” vurgulamıştır.¹²

⁹ Pedro Bordalo, vd., “Stereotypes”, *Quarterly Journal of Economics* 131/4 (October 2016), 1753-1754.

¹⁰ Peter Gottschalk – Gabriel Greenberg, *Islamophobia: Making Muslims The Enemy* (Newyork - Toronto: Rowman Littlefield Publishing Group, 2007), 4.

¹¹ Ejder Okumuş, *Din ve Kültür* (Ankara: Maarif Mektepleri Yayınları, 2017), 142-145.

¹² Özcan Hıdır, “Avrupa’da Aşırı Sağ’ın Dini-İdeolojik ve Tarihi Temelleri-Kökenleri”, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi* 53 (Ocak-Nisan 2018), 25.

Her ne kadar ontolojik olarak kökleri daha eskilerde bulunsa da kavram ilk kez 'islamophobie' şeklinde Alain Quellien tarafından yazılarak 1910'da Paris'te yayınlanan *La politique musulmane dans l'Afrique Occidentale Française* adlı eserde kullanılmıştır.¹³ Ayrıca Oryantalist Dinnet'in *L'Orient vu de l'Occident* kitabında da yer almıştır.¹⁴ Kitabın İngilizce versiyonunda 'islamophobie', terimi "İslam düşmanı duygular" olarak çevrilmiştir.¹⁵ Etienne Dinnet ve Slima Ben İbrahim'in Hz. Muhammed'in biyografisi şeklinde yazdığı *Accès de délire islamophobe* kitabında da geçtiği görülmektedir.¹⁶ Edward Said'in 1985'te yayınlanan "Orientalism Reconsidered" makalesinde, İslamofobi ve Antisemitizm arasındaki ilişkiden söz edilen pasajda, İslamofobi "Tarihsellikte birlikte Modern Hristiyan Batı'da İslam düşmanlığı" şeklinde tanımlanmıştır.¹⁷ 1990'larda Batı Avrupa'daki Müslümanlara karşı ayrımcılığı belirtmek için yaygın olarak kullanılan kavram, 11 Eylül'den sonrada Batı'da Müslüman göçmen toplulukların kamusal alandaki entegrasyonunda pratik görünümü ve modern, seküler anti-İslamik bir söylemi ifade etmeye başlamıştır.¹⁸ İslamofobinin, özellikle "Runnymede Trust Raporu" yayınlandıktan sonra politik çevrelerde ve medyadaki kullanımı iyice artarak 2000 yılından itibaren de BM, AB, İKÖ vb. uluslararası örgütlerde ve yayınlarda oldukça yüksek görünürlük kazanmıştır.¹⁹

Batı dünyasındaki Müslümanlara karşı ortak menfi algılardan birisi de cihad kavramının şiddet şeklinde algılanmasıdır. Cihadın bu şekilde yorumlanması İslam'a karşı önyargılı bir yaklaşımın göstergesi olarak ele alınabilir. Çünkü İslam'da cihad sadece düşmana karşı silahla yapılan bir fiil olmayıp; şeytan ve nefisle yapılan mücadele olarak da görülmektedir.²⁰

¹³ Robin Richardson, "Islamophobia or Anti-Muslim Racism - or What? - Concepts and Terms Revisited", *Islamophobia and Religious Discrimination: New Perspectives, Policies and Practices* (Birmingham: Pointing the Finger: Islam and Muslims in the British Media, 2012), 3.

¹⁴ Jocelyne Cesari, "Use of the Term 'Islamophobia' in European Societies", *Securitization and Religious Divides in Europe*, ed. Jocelyne Cesari (GSRL-Paris and Harvard University: 6th PCRD of European Commission, 2006), 5.

¹⁵ Richardson, "Islamophobia or Anti-Muslim Racism -or What?- Concepts and Terms Revisited", 3.

¹⁶ Chris Allen, *Islamophobia* (England-USA: Ashgate Publishing Limited, 2010), 5.

¹⁷ Richardson, "Islamophobia or Anti-Muslim Racism -or What?- Concepts and Terms Revisited", 3.

¹⁸ Cesari, "Securitization and Religious Divides in Europe", 5.

¹⁹ İhsan Çapcıoğlu - Ebru Şeref, "Müslümanlara Yönelik Ötekileştirici Söylemin 'İslamofobi' Üzerinden Yaygınlaştırılması: Kuramsal Bir İnceleme", *I. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Müslümanlar Kongresi* (Konya: EKOPI, 2016), 342-350.

²⁰ Saffet Köse, "Cihad Şiddete Referans Olabilir mi?", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 9 (2007), 68.

Kur'ân-ı Kerîm'deki cihad ayetleri²¹ ve Hz. Peygamberin uygulamaları bu bilgileri doğrulamaktadır. Ayrıca o dönemdeki Müslümanların yer aldığı savaşların, saldırı değil savunma karakteri gösterdiği ve savaş esnasında kendisiyle savaşılanlar dışında hiçbir varlığa zarar verilmediği görülmektedir. Neticede Batı tarihinde Müslümanlar için geliştirilen kalıp yargıların, Hıristiyanların İslam dinini şiddet ve savaş yanlısı olarak etiketlenmelerine neden olduğu söylenebilir. Dolayısı ile bu dinin müntesipleri de aynı şekilde algılanmaktadır. Bu algı onlara gösterilecek her türlü olumsuz fiilin normal kabul edilmesine de zemin oluşturabilmektedir.

Soğuk savaşın sona ererek çok kutuplu dünya düzenine geçilmesiyle birlikte, değişen dengelerin Müslüman devletlerin karşısında yer aldığı görülmektedir. Bu çerçevede yeni oluşan BM'de bu karşıtlığın göstergesi olarak aleyhlerine kararlar alınmaya başlanmış ve sonuçta Orta Doğu BM'nin yaptırımlarına açık hale gelmiştir.²² ABD'nin 2003'te BM'nin verdiği kararlar, uluslararası barışı ve güvenliği tehdit ettiği gerekçesini kullanarak, Irak'ı işgal etmesiyle,²³ Orta Doğu'daki bölgesel denge Batı yanlısı güçler lehine yeniden tesis edilmiş ve petrol bölgesi kontrol altına alınmıştır.²⁴ Petrol kaynaklarının kilit noktasını ele geçirmek ABD'nin bölgedeki kontrol gücünü artırmıştır. Ayrıca rakipleri karşısında önemli üstünlükler de kazandırarak²⁵ mevcut düzenin korunmasına katkıda bulunmuştur.

ABD ve Avrupa ülkeleri soğuk savaş sonrasında üstünlüğü sürdürebilme kaygısı taşımaya başlamıştır. Bu ülkeler üstünlüklerine rağmen gelecekteki hâkimiyetlerinin belirsiz oluşundan dolayı endişeliydiler²⁶ ve mevcut düzeni sürdürebilmek için, koruyucu küresel bir siyasi ve askeri güce ve yaklaşıma ihtiyaç duymaktaydılar. Samuel Huntington'ın *Medeniyetler Çatışması* tezi, Batı ülkelerinin ihtiyacı olan kriterleri karşılayabilecek, küresel kontrolü sağlayabilecek, ortamdaki kaygıyı azaltabilecek bir

²¹ Kur'ân Yolu (Erişim 9 Haziran 2020), el-Bakara 2/190.

²² Berdal Aral, "Soğuk Savaş Sonrasında 'Siyasallaşan' Uluslararası Hukuk ve Başlıca Mağdurları", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 1/4 (1998), 41.

²³ Erhan Canikoğlu, "Körfez Savaşları'nda İsrail ve Yahudi Lobilerinin Rolü", 21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi 5/4 (2013), 185.

²⁴ Aral, "Soğuk Savaş Sonrasında 'Siyasallaşan' Uluslararası Hukuk ve Başlıca Mağdurları", 44.

²⁵ Ahmet Özer, "11 Eylül, Bölünen Dünya, Huntington ve Çatışma", Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi 4/2 (2007), 14-15.

²⁶ Murat Yılmaz, "İslamofobinin Beslendiği Kaynaklardan Biri Olarak Medeniyetler Çatışması", Orta Asya'da İslam Temsilden Fobiye, ed. Muhammet Savaş Kafkasyalı (Ankara-Türkistan: SFN Televizyon Tanıtım Tasarı Yayıncılık, 2012), 1/240.

çözüm olarak görülmüş ve kullanılmıştır.²⁷ Bu tez, Doğu'nun, Batı medeniyetini tehdit ettiğini ve bu tehdidin Batı'nın sonunu getireceğini iddia etmekteydi.²⁸ 11 Eylül saldırılarına yakın bir tarihte öne sürülmesinin ona kendini gerçekleştiren kehanet niteliği kazandırdığı ileri sürülebilir. 11 Eylül 2001'de sözde İslami Terör Örgütü El-Kaide'nin ikiz kulelere saldırmasıyla birlikte Müslümanların güvenliği tehdit eden unsurlar oldukları fikri somutlaştırılmıştır. Örgütün bu saldırısı aynı zamanda dünya ticaretinin ve kapitalizmin kalbine yapılmış bir saldırı olarak nitelendirilmiş ve Müslümanların tüm dünyanın ekonomik güvenliğini tehdit ettiği gösterilmeye başlanmıştır.²⁹ Sonuçta Müslümanlar, Batı'nın gözünde güvenlik tehdidi olmanın yanında, ekonomik bir tehdit ve terör yanlısı olmakla da suçlanmıştır. Medyada dolaştırılan Irak Rejimi ile El-Kaide arasındaki bağlantı haberleri, 11 Eylül eylemcileriyle Iraklı yetkililerin irtibatına dair delil olarak gösterilmiş ve İsrail'in de desteğini alan ABD'ye göre, Güvenlik Konseyi kararlarına uymayan, Irak'ı işgal etmek artık meşru hale gelmiştir.³⁰

Nitekim Huntington'ın İslam uygarlığının kanlı bir geçmişe sahip ve çatışmanın onun karakteristik özelliği olduğunu ileri süren ve İslam ile Hristiyan karşıtlığını savunan tezi 11 Eylül'le birlikte gerçekleş(tiril)miş görünmektedir.³¹ Bu görünürlükle birlikte, Müslümanlar genel olarak terörizmden sorumlu tutulmuş; Müslümanlara karşı korku, nefret, şüphe ve şiddet meşru hale getirilerek "Müslümanlar teröristtir, potansiyel tehlikedir" şeklinde kalıp yargılar geliştirilmiştir.³² Batı buna benzer kalıp yargıları üretirken, Doğu'yu kontrol altında tutma ve ona üstün gelme çabalarını meşrulaştırıp³³ Müslümanları tehdit unsuru olarak etiketlemiştir. Sonuçta Müslümanlara atfedilen terör yaftası, İslamofobinin meşrulaştırılma aracı olarak kullanılmış ve kavramın daha sık kullanılmasına yol açmıştır.³⁴

²⁷ Murat Aktaş, "Avrupa'da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 13/1 (2014), 32.

²⁸ M. Sadık Acar, "Medeniyetler Çatışması mı, Menfaatler Çatışması mı?", *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 18/2 (2003), 41.

²⁹ Özer, "11 Eylül, Bölünen Dünya, Huntington ve Çatışma", 11-12.

³⁰ Canikoğlu, "Körfez Savaşları'nda İsrail ve Yahudi Lobilerinin Rolü", 185-187.

³¹ Aktaş, "Avrupa'da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi", 51.

³² Okumuş, *Din ve Kültür*, 121, 150.

³³ Hüsnü Ezber Bodur, "Batı'da İslâm Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi (Çatışmacı Sosyolojik Perspektif)", *İlahiyat Akademisi* 5/6 (Aralık 2017), 82.

³⁴ Okumuş, *Din ve Kültür*, 151.

İslam korkusu söylemini yaymak ve olumsuz Müslüman imajı geliştirmek için İslamofobi Endüstrisi adı altında hareket eden organize bir yapılanma dikkat çekmektedir.³⁵ Bu yapılanma, İslam karşıtı nefret söylemi üreten, birbirinden bağımsız fakat koordinasyon içerisinde hareket eden küçük gruplardan oluşmaktadır.³⁶ “Center for American Progress” adlı kuruluş, bu endüstrinin nasıl işlediğini, kimin hangi vakıflara ne kadar bağış sağladığını, İslamofobinin arttırılmasını kimlerin organize ettiğini yayınladığı raporlarla açıklamıştır. Amacı Amerika’nın İslamlaştırılmasının durdurulması olan bu grup Müslümanları Amerika halkı için tehdit ve kaygı unsuru olarak görmektedir.³⁷ Ayrıca ekonomik açıdan bağışçılarla yüklü miktarlarda desteklenerek birçok alanda amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Gelirleri Müslümanlara karşı korku ve nefret içeren mesajları yaymak, İslamofobiye açıkça desteklemek amacıyla kullanılmakta, bazen de gerçek niyetlerini maskeleyerek maksadıyla sağlık vb. alanlarda kullanılmaktadır.³⁸

İslamofobi endüstrisinin bir organı olarak hareket eden bilgi çarpıtma uzmanları, kamuoyuna menfi ve tehlikeli İslam portresi sunarak, İslam’ı yanlış karakterize etmek için çalışmaktadır. Bu kişiler, Müslümanların iyi taraflarını görmezden gelerek, tehdit edici ve terör yanlısı oldukları kurgusunu tekrar tekrar vurgulamakta,³⁹ kanaat önderlerinin, medya uzmanlarının, seçilmiş yetkililerin güvendiği ve tekrarladığı mesajları üretmektedirler.⁴⁰

İslamofobi endüstrisi kapsamında üretilen unsurların topluma ulaştırılma fonksiyonunu yerine getiren medyanın işlevi Cohen’in geliştirdiği ahlaki panik kavramıyla açıklanabilir. Politikacılar toplumda belli grupları riskli ve tehlikeli oldukları gerekçesiyle etiketlendirirler. Medya ise bu grupların tehlikeli olduklarına dair sansasyonel haber yaparak, onlara karşı düşmanlığı, kaygıyı derinleştirir ve bu şekilde toplumun genelinde

³⁵ Okumuş, *Din ve Kültür*, 124-125.

³⁶ Abdulkadir Gölcü – F. Betül Aydın Varol, “Yükselen Bir Trend Olarak İslamofobi Endüstrisi: Amerikan Medyasına Yönelik Araştırmaların Bir Panoraması”, *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 1/1 (Haziran 2018), 76.

³⁷ Matthew Duss vd., *The Islamophobia Network's Efforts to Manufacture Hate in America* (CAP Center for the American Progress, 2015), 4-5.

³⁸ Wajahat Ali vd., *The Roots of the Islamophobia Network in America*, (CAP Center for the American Progress, 2011), 13.

³⁹ Gölcü – Aydın, “Yükselen Bir Trend Olarak İslamofobi Endüstrisi: Amerikan Medyasına Yönelik Araştırmaların Bir Panoraması”, 77.

⁴⁰ Ali vd., *The Roots of the Islamophobia Network in America*, 88.

panik ve korku dalgası üretilir.⁴¹ Bu bilgilerden yola çıkarak hazırlanan İslam karşıtı konuşma metinlerini kullanan politikacıların⁴² ve diğer yetkililerin bazı söylemleriyle Müslümanları etiketlendirici⁴³ ifadelerde bulundukları, medyanın da Müslümanların tehdit edici olduklarına dair haberler yaptığı ve bu şekilde bir panik dalgası üreterek ilk etapta yapay düşmanlıklar geliştirdiği söylenebilir. Nitekim Batı medyasında, Müslümanlara karşı kaygı içeren bir haber yapmanın, haberin değerini arttırdığı düşünülmektedir.⁴⁴ Ayrıca kaygı içeren haberlerin yanı sıra Müslümanların kişiliklerine, dini⁴⁵ ve kültürel değerlerine⁴⁶ saldırı niteliğinde haberler de yapılmaktadır. Bu tarz haberlerin Müslümanlara karşı önyargıyı daha da arttırdığı söylenebilir. Müslümanlara karşı önyargısı yoğunlaştırılan ve kısırtılan Batı halkı da İslam karşıtı nefret olaylarına kalkışabilmektedir. Bu olaylarda göçmen Müslümanların can güvenliği tehlikeye girebilmekte, onlar için korku dolu bir yaşam süreci başlamaktadır. Bu korkulu yaşam neticesinde etiketlenen Müslümanlar yerli halk ile kaynaşamamakta, ayrımcılığa uğramakta ve dışlanarak izole bir yaşam sürmek zorunda kalmaktadırlar.

İslamofobinin tehlike olarak belirtildiği uyarı niteliği taşıyan çalışma ise 1997’de yayınlanan “Runnymede Trust Raporu”dur. “İslamofobi: Hepimiz İçin Bir Tehdit” başlıklı raporda İslamofobiyi tanımlayan özellikler sekiz madde olarak sıralanmıştır; (1) İslam’ın yeknesak (monolitik) bir yapısı vardır, farklı ve değişime kapalı bir dindir. (2) İslam diğer kültürlerle ortak değerleri olmayan ayrı bir dindir, “öteki”dir. (3) İslam Batı nazarında aşağı, bayağı, barbar, irrasyonel, ilkel, cinsiyet ayrımcılığı yapan bir dindir. (4) İslam; düşman, acımasız, saldırgan, şiddet içeren, terörizme destek veren, medeniyetleri çatıştıran bir dindir. (5) İslam, dini inançların siyasi ve aske-

⁴¹ Stanley Cohen, *Halk Düşmanları ve Ahlaki Panikler*, çev. Deniz Türker (Ankara: Heretik Basın Yayın, 2019), 8.

⁴² Farah Elahi – Omar Khan, “What is Islamophobia?”, *Islamophobia Still A Challenge for Us All*, ed. Farah Elahi – Omar Khan (Londra: Runnymede, 2017), 5 (Erişim 1 Şubat 2020).

⁴³ Anthony Giddens – Philip W. Sutton, *Sosyolojide Temel Kavramlar*, çev. Ali Esgin (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2018), 337.

⁴⁴ Richardson, “Islamophobia or Anti-Muslim Racism - or What? - Concepts and Terms Revisited”, 1.

⁴⁵ İsmail Metin, “Tiyatro, Karikatür ve Film Provokasyonları Bağlamında Fransız Basınında İslam ve Hz. Muhammed İmajı”, *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/4 (2013), 91.

⁴⁶ Gölcü – Varol, “Yükselen Bir Trend Olarak İslamofobi Endüstrisi”, 82. Washington Post Gazetesi’nde Kur’ân-ı Kerim’deki başörtüsü ayetlerinin yanlış yorumlandığı belirtilmekte, aslında toplumda başörtüsü kullanmanın gereksiz ve rahatsız edici olduğu ifade edilmektedir. Bk. Asra Q. Nomani – Arafa Hala, “As Muslim Women, We Actually Ask You not to Wear the Hijab in the Name of Interfaith Solidarity”, *Washington Post* (21 December 2015).

ri çıkarlar için kullanıldığı bir ideolojidir. (6) Müslümanlar tarafından Batı kültürüyle ilgili yapılan eleştiriler hiçbir değer taşımaz, anında reddedilir. (7) İslam ana akım (Sünnilik) dışında kalan Müslümanları da dışladığı için ayrımcı bir dindir. (8) İslam karşıtlığı doğal ve normal olarak kabul edilir.⁴⁷ Ayrıca İslamofobinin ırkçılık içeren bir kavram olduğuna dikkat çekildiği ancak komisyon üyelerinden Tariq Modood ırkçılık bağlantısının zayıf olduğunu vurgulamıştır.⁴⁸ “Runnymede Trust Raporu”nda, İslamofobi “Müslümanlara yönelik dini-ırksal şiddet ve ayrımcı uygulamalar” şeklinde tanımlanmaktadır.⁴⁹ İslamofobi, sosyal bilimlerde belli bir tanımı bulunmayan, hükümetlerce ve uluslararası organizasyonlarca kavramsallaştırılması henüz netleşmemiş çok kullanılan fakat anlaşılması zor bir terimdir.⁵⁰ “Islamophobia and its Consequences on Young People” adlı raporda ise; “İslam’a, Müslümanlara ve onlarla ilgili durumlara yönelik, önyargı ve korku” şeklinde açıklanarak, “insan haklarının ihlali ve toplumsal birliğe bir tehdit”⁵¹ olarak nitelendirilir. Neticede İslamofobi kavramının net bir tanımının bulunmadığı ama yaklaşık 35 yıldır İslam’a ve Müslümanlara karşı duyulan korkunun, nefretin, uygulanan ayrımcılığın ve şiddetin ifadesinde kullanıldığı anlaşılmaktadır.

2. Sosyo-Psikolojik Açından İslamofobi

İslamofobide nesnel olarak açıklanması zor unsurların varlığı dikkat çekmekte ve bunların psikolojik açıdan incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda incelenmesi gereken en önemli şey “fobi” ekidir. “Fobi” terimi Yunancada kaçış, panik, korku, dehşet anlamlarına gelen “phobos” sözcüğünden türetilmiştir.⁵² Sözlükte anlamsız, gerçeğe uymayan, abartılı korku olarak tanımlanan fobide⁵³ kişi bir nesneye veya duruma karşı, normalde kabul görenden daha çok tehlike anlamı yüklemekte ve paniğe sürükleyebilen aşırı bir korku durumu yaşamaktadır.⁵⁴

⁴⁷ Kirman, “İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu”, 24.

⁴⁸ Tariq Modood, “Islamophobia and The Muslim Struggle for Recognition”, *Islamophobia Still A Challenge for Us All*, ed. Farah Elahi – Omar Khan (Londra: Runnymede, 2017), 66.

⁴⁹ Farah Elahi – Omar Khan, “What is Islamophobia?”, 7.

⁵⁰ European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC), *Muslims in The European Union-Discrimination and Islamophobia*, (European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, 2006), 60.

⁵¹ Ramberg Ingrid, *Islamophobia and its Consequences on Young People*, (Council of Europe, 2004), 6.

⁵² Engin Geçtan, *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1997), 186.

⁵³ Rasim Bakırcıoğlu, *Ansiklopedik Psikoloji Sözlüğü* (Ankara: Anı Yayınları, 2012), “Fobi”, 532.

⁵⁴ Aaron T. Beck, *Anksiyete Bozuklukları ve Fobiler*, çev. Veysel Öztürk (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2011), 206.

Psikolojik anlamları da bünyesinde barındıran İslamofobinin sorunlar içeren patolojik bir kavram olduğu söylenebilir.⁵⁵ Dünyada 1,7 milyon insanın kutsal kabul ettiği bir din olan İslam ile psikiyatrik bir hastalık olan fobi⁵⁶ terimi birleştirilerek oluşturulmuş ve irrasyonel bir korku üzerine temellendirilmiş bir kavramdır. İslam'ı fobi patolojisi ile birleştirerek üretilen bu anlam kurgusu, Müslümanları rencide ederek onlara karşı düşmanlık geliştirilmesine sebep olabilmektedir. Çünkü İslamofobinin anlam kurgusunda yer alan olağandışı bir korku hali olan fobi, onun beraberinde getirdiği anksiyete, paranoya gibi nevrotik durumlar ve öfke, saldırganlık gibi yıkıcı duygular bulunmaktadır. Kavram fobi nesnesi hakkında olumsuz bilişsel şemalara ve otomatik düşüncelere zemin hazırlayarak çatışma ortamı oluşturabilir. Zira bu kavramın içerdiği öfke duygusu, ötekileştirilmiş Müslümanlara karşı öfke hissedilenleri saldırgan davranışlarda bulunmaya yöneltebilmekte, şiddet olaylarını tetikleyebilmektedir.

Fobi, bireylerde anksiyete oluşumuna zemin oluşturmaktadır. Nesnesi tanımlanamayan bir korku hali⁵⁷ olan anksiyetede gerçek olmayan tehlikeler hayal edilmekte,⁵⁸ seçilen bir nesne tehdit objesi olarak algılanmakta ve bu objeden kaçınılmaktadır.⁵⁹ Bu bağlamda İslamofobinin anksiyete içerdiği, İslamofobiklerin de anksiyete yaşadığı söylenebilir. Neticede Müslümanların tehdit unsuru olarak görülmesi ve onlardan kaçınılması gerektiği düşüncesi ortaya çıkabilir. Dolayısıyla İslamofobinin taşıdığı patolojik bakış açısıyla Müslümanlardan, özellikle de göçmen olanlardan kaçınılmasına neden olduğu söylenebilir. İslam ve fobinin birlikte anılması, Müslümanları korkulan pozisyonuna düşürebilmekte, toplumdan dışlanmalarına, izole bir yaşam sürmelerine kısaca ötekileştirilmelerine sebep olabilmektedir. Hayatında hiç Müslüman görmemiş bir İslamofobik, herhangi bir zarar görmediği bir Müslümandan irrasyonel bir şekilde korkabilmekte, onlara karşı “duygu durumunda bir gerginlik,” “sinirlilik, korku” gibi “sarsıcı”⁶⁰ duygular hissedebilmektedir. Hissedilen anksiyete durumu, sosyal sorunlara davetiye çıkarabilmektedir. Anksiyözün “Müs-

⁵⁵ Emile Durkheim, *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*, çev. Cenk Saraçoğlu (İstanbul: Bordo Siyah Klatik Yayınları, 2004), 134.

⁵⁶ Amerikan Psikiyatri Birliği, *DSM-5-TR Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı*, çev. Ertuğrul Köroğlu (Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 2013), 115.

⁵⁷ Geçtan, *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*, 160.

⁵⁸ Richardson, “Islamophobia or Anti-Muslim Racism or What? - Concepts and Terms Revisited”, 4.

⁵⁹ Aaron T. Beck, *Bilişsel Terapi ve Duygusal Bozukluklar*, çev. Veyssel Öztürk - Aysun Türkcan (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2008), 137.

⁶⁰ Beck, *Bilişsel Terapi ve Duygusal Bozukluklar*, 138.

lumanlar tehlikelidir”, “Onlara yaklaşırsam bana zarar verebilirler” ve “Onlardan uzak dur” gibi bilişsel şemalar ile⁶¹ toplumsal güven ortamının bozulmasına neden olabilecek davranışlar sergileme olasılığının yükseleceği söylenebilir.

Neticede topluma entegre olamamak, içine kapanmak kaçınılmaz hale gelmektedir. İçe dönük, kapalı ve kutuplaştırılmış bir toplum, açık toplumun aksine daha fazla düşmanlık ve şiddet eylemlerinin gerçekleştirilmesine zemin oluşturabilir. Böyle bir zemin şiddete maruz kalma veya yaşamını yitirme gibi telafisi olmayan olayların yaşanmasına ve sosyal hayatın güven ortamından uzaklaşmasına yol açabilmektedir. Bunların oluşumu toplumsal çatışmanın ortaya çıkışını kolaylaştırabilir. Aslında bu çerçevede dünyanın her bir köşesinde özellikle Avrupa’da Müslümanlara karşı gerçekleştirilen her türlü şiddet olaylarındaki ciddi artış oranları bu durumun belirgin göstergelerinden birisi olarak kabul edilebilir.⁶²

DSM-5-TR⁶³ Tanı Ölçütlerine göre fobi, “Kaygı (Anksiyete) Bozuklukları” sınıflamasına girmektedir. Bu çerçevede İslamofobi ise bir fobi türü olan “Özgül Fobi” kriterleri içerisinde kabul edilmektedir. Özgül Fobi, “Özgül bir nesne ya da durumla ilgili olarak belirgin bir korku ya da kaygı duyma” şeklinde tanımlanmaktadır.⁶⁴ Psikiyatride kullanılan “fobi” sadece korku ve kaygı durumunu içermekte iken,⁶⁵ İslamofobi İslam’a ve Müslümanlara karşı korku ve kaygı durumunun yanı sıra, nefret, kin ve düşmanlık gibi duyguları ve yıkıcı davranışları da içine almaktadır. Batı’da en çok odaklanılan anlamının sosyal fobi olduğu görülen İslamofobinin psikiyatrik anlamını aşarak toplumsal yansımaları da sahip bir kavram haline geldiği söylenebilir.

Bilişsel sürece de sahip olan fobi, korkulan nesne hakkındaki düşünsel içeriklervekorkulannesneyeyüklenilenanlamlardan kaynaklanmaktadır.⁶⁶ Anlamlandırma sürecinde, nesne ve olayları etiketleyen, sınıflandıran, yorumlayan ve değerlendiren bilişsel şemalar kullanılmaktadır.⁶⁷ Fobik

⁶¹ Beck, *Anksiyete Bozuklukları ve Fobiler*, 130.

⁶² Enes Bayraklı – Farid Hafez, *European Islamophobia Report 2018*, (SETA, 2018), 6.

⁶³ Amerikan Psikiyatri Birliği (American Psychiatric Association) tarafından yayımlanan Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı (The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders), zihinsel hastalıklar için bir tanı ölçütü sunmaktadır.

⁶⁴ Amerikan Psikiyatri Birliği, *DSM-5-TR Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı*, 115.

⁶⁵ Amerikan Psikiyatri Birliği, *DSM-5-TR Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı*, 115.

⁶⁶ Beck, *Bilişsel Terapi ve Duygusal Bozukluklar*, 175.

⁶⁷ Beck, *Anksiyete Bozuklukları ve Fobiler*, 116.

kişi, bir nesneyi tehlikeli olarak gösteren bir şema⁶⁸ hazırlamakta, hazırlanan bu şema, herhangi bir tehdit durumunda analize gerek kalmadan devreye girmekte ve tehlike nesnesini gerçekte olduğu gibi değil de, zihninde tasarladığı gibi görebilmektedir.⁶⁹ Bu bağlamda İslamofobi, kişiyi fazla düşünmeye gerek kalmadan, fobi nesnesi konumundaki Müslümanları tehlikeli olarak etiketlemeye yöneltebilmektedir. Ayrıca İslamofobiklerde hazır bulunan “Müslümanlar teröristtir ve saldırgan” gibi bilişsel şemaların kalıp yargılar olduğu, herhangi bir durumda devreye girerek Müslümanların tehlikeli olduğunu düşünmeye sevk ettiği söylenebilir.

Bilişsel şemalar, bilişsel çarpıtmalara dönüşebilmekte ve bilişsel bilginin hatalı işlenmesi sonucunda hatalı “otomatik düşünceler” oluşabilmektedir. Otomatik düşünceler, olumsuz algıyla şekillenen, kişinin yaşadığı duygulardan hemen önceki düşünceleri olup, duyguları ve davranışları etkileyebilmektedir.⁷⁰ Bu bağlamda İslamofobiklerin Müslümanlara karşı hissettiği korku, nefret ve öfke gibi duyguların, onların Müslümanlar hakkındaki otomatik düşüncelerinin etkisiyle oluştuğu düşünülebilir. Ayrıca bu düşüncelerin Müslümanlara karşı saldırgan davranışlarda da etken olduğu ileri sürülebilir. Yapılan araştırmalarda öfke ile saldırganlık arasında bir ilişki olduğu; öfkenin, otomatik düşünceler ile fiziksel saldırganlık ilişkisi üzerinde aracı rolü üstlendiği tespit edilmiştir.⁷¹ Bu bağlamda otomatik düşünceler taşıyan kişinin, öfkelenildiğinde saldırganlığa başvurabileceği söylenebilir.⁷² Dolayısıyla Müslümanlara karşı otomatik düşünceler taşıyan, yoğun öfke hisseden İslamofobikler, saldırgan davranışlar sergileme eğilimi taşıyabilir.

İslamofobi kavramı, Müslüman göçmenlere karşı paranoyakça düşünceler geliştirilmesinde rol oynayabilmektedir.⁷³ Bilişsel kurama göre bu paranoyalar, diğer insanların kendi hedeflerine kavuşmalarını engelledikleri, sınırlarının ihlal edildiği ve onlar yüzünden haksızlığa uğradıkları şeklindedir.⁷⁴ Buna benzer otomatik düşünceler aracılığı ile oluşturulan

⁶⁸ Şema, nesneyi niteleyen ve şekillendiren zihinsel kalıplardır. Bk. Beck, *Anksiyete Bozuklukları ve Fobiler*, 116.

⁶⁹ Beck, *Anksiyete Bozuklukları ve Fobiler*, 115.

⁷⁰ Beck, *Anksiyete Bozuklukları ve Fobiler*, 41.

⁷¹ Yasemin Yavuzer – Zeynep Karataş, “Ergenlerde Otomatik Düşünceler ile Fiziksel Saldırganlık Arasındaki İlişkide Öfkenin Aracı Rolü”, *Türk Psikiyatri Dergisi* 24 (2013), 3.

⁷² Yavuzer – Karataş, “Ergenlerde Otomatik Düşünceler ile Fiziksel Saldırganlık Arasındaki İlişkide Öfkenin Aracı Rolü”, 3.

⁷³ Richardson, “Islamophobia or Anti-Muslim Racism - or What? - Concepts and Terms Revisited”, 1.

⁷⁴ Beck, *Bilişsel Terapi ve Duygusal Bozukluklar*, 91.

paranoya, göç hareketliliğinin kanunla sonlandırılması ile somutlaşmakta, Müslümanların Batı'yı kuşattığı ve Müslümanlar yüzünden mağdur oldukları düşüncesiyle desteklenmektedir.⁷⁵ Bu düşünceler davranışları da etkileyerek yönlendirebilmektedir. Yeni Zelanda terör saldırısını gerçekleştiren Tarrant'ın yaptıkları buna örnek olarak gösterilebilir. Tarrant katliamdan önce yayınladığı manifestosunda, Müslümanların yüksek doğum oranlarının Avrupa'nın popülasyonunu arttırdığını, bu durumun kendi medeniyetlerini yok edeceğini ve onların iş alanlarını ele geçireceklerini iddia etmektedir.⁷⁶ Nitekim göçmenlere yönelik saldırıda bulunma kararını, göçmenleri korkutmak, Batı'dan kaçtırmak ve bu ülkelere yeni göçmen girişlerini engellemek amacıyla verdiğini belirtmiştir.

İslamofobiklerin Müslümanlara karşı saldırgan davranışları ve İslamofobinin barındırdığı saldırganlık yan anlamı⁷⁷ Psikanalitik Söylem Çözümlemesi (PŞÇ)'ne göre de açıklanabilir. Bu kurama göre, fobinin kaynağı, ölüm içgüdüğü ile temellenmekte olan ve dışarıya saldırganlık olarak yansıyan yıkım içgüdüğüdür.⁷⁸ İnsanın içerisindeki ölüm içgüdüğü kendini yok etme isteğine, kendine yönelik bir saldırganlık dürtüsüne dönüşebilmekte ve kendini yok etme isteğinin yaşam içgüdüğü tarafından engellenmesi sonucu insanın içine yönelik saldırganlık dürtüsü dış dünyadaki nesnelere çevrilebilmektedir.⁷⁹ Bu bağlamda İslamofobi kavramındaki fobinin, fobi nesnesi konumundaki Müslümanlara karşı saldırganlığı çağrıştırabileceği ileri sürülebilir. Yaşanan bu duygu durumunun ise Müslümanlara karşı saldırgan davranışlara dönüştüğü somut örneklerle görülmektedir.⁸⁰

İslamofobiye ontolojik olarak anlayabilmek için, Müslümanlara karşı korku ve nefret içeren kalıp yargılarla dolu birikimin görülmesi gerekir. Aslında bu nefretin ve korkunun kaynağı Müslümanlar değil, Batılıların Müslümanlara karşı yüklediği kalıp yargılar ve tarihsel ruhu barındıran kolektif bilinçdışıdır. İslamofobi kavramında korku, şüphe gibi arketipsel özellikler bulunmaktadır. İçindeki fobi eki gölge arketipinin özelliği olan

⁷⁵ Richardson, "Islamophobia or Anti - Muslim Racism - or What? - Concepts and Terms Revisited", 3-4.

⁷⁶ Bölge Gündem. "Yeni Zelanda manifestosu! 74 sayfalık manifesto tam okul" (Erişim 16 Mart 2019).

⁷⁷ Ayşe Eziler Kıran, *Dilbilimine Giriş*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2001), 255.

⁷⁸ Emrullah Şeker, "Aşk ve İdeoloji Bağlamında Psikanalitik Söylem Çözümlemesi", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6/2 (Aralık 2017), 194.

⁷⁹ Geçtan, *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*, 57.

⁸⁰ Enes Bayraklı - Farid Hafez, *European Islamophobia Report 2018*, 5.

korkuyu çağrıştırmaktadır. Bu bağlamda Müslümanlara karşı kolektif bilinçdışının etkisiyle geçmişten gelen bir korku mirasını hatırlatabileceği ve korku hissini harekete geçirebileceği düşünülebilir. Carl Gustav Jung’a göre kolektif bilinçdışı, bilincin düşünmediği sadece algıladığı arketiplerle kurulmuştur ve kalıtsaldır.⁸¹ Arketipler, insanda düşünce şeklinde önceden yüklenmiş olarak bulunan muhtevası olmayan kalıplardır.⁸² Arketipe uyan bir olay meydana geldiğinde bu kalıp hareketlenmektedir. Bu durumda düşüncelerin ancak geleneksel sembollerle desteklendiği sürece farkında olunduğu ifade edilmektedir. Jung’a göre düşüncenin atası olan arketipler, içinde potansiyel olarak “tehlikeli dürtüsel ögeler” taşıyabilir ve arketipin hükmü altındaki bir insan en acımasız davranışları sergileyebilir.⁸³ Acımasız davranışların sergilendiği arketipin gölge arketipi olduğu ve özellikle kolektif gölge arketipinin, katliamlarda, isyanlarda ve linç girişimlerinde⁸⁴ kitle ruhu üzerinde etkisini gösterdiği düşünülmektedir.⁸⁵ Gölge arketip kalıbının içerisine geleneksel semboller yerleştirilmiştir hem kişinin hem de toplumun karanlık yanını temsil etmektedir.⁸⁶ Batının gölge arketipinin içinde geleneksel Haçlı ruhunun bulunduğu ve katliamlar yapan karanlık yüzünün de bu arketipin etkisiyle kıyımlar yaptığı açıklanabilir. Bu katliamların bir örneği de yakın tarihte yaşanmış olan Bosna Soykırımı’dır.⁸⁷

İslamofobi kavramının olumsuz tutumların merkeziliği ve negatif genellemeler üzerinden temellendirildiği görülür.⁸⁸ Batı’da, bazı Müslümanların tutumları ve yanlışları genellikle tümüne atfedilmektedir. Çoğunluğu terörizmi reddetse de “bütün Müslümanlar teröristtir” veya büyük çoğunluğu demokrasiyi desteklese de “Müslümanlar demokrasiye karşı çıkmaktadır” gibi genellemelerde bulunmaktadır.⁸⁹ Toplumun bu

⁸¹ Carl Gustav Jung, *Dört Arketip*, çev. Zehra Aksu Yılmaz (İstanbul: Metis Yayınları, 2009), 21.

⁸² Mustafa Merter, *Dokuz Yüz Katlı İnsan*, (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2012), 155.

⁸³ Merter, *Dokuz Yüz Katlı İnsan*, 156.

⁸⁴ Abdullah Turut, “Yusuf Atılğan’ın “Çıkılmayan” Adlı Öyküsünde Gölge Arketipi ve Kitle Psikolojisi”, *Söylem Filoloji Dergisi* 1/2 (Aralık 2016), 223.

⁸⁵ Gustave Le Bon, *Kitleler Psikolojisi*, çev. Fatma Zehra Bayrak (İstanbul: Hayat Yayınları, 1997), 23.

⁸⁶ Okan Ormanlı, “11 Eylül Sonrasında Hollywood’da Mitolojik Yaklaşımlar ve Arketipler”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 9/1 (2015), 228.

⁸⁷ Muzaffer Tufan, “Haçlı Seferlerine Karşı Rumeli Türklerinin Rolü”, *Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri* (İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1998), 50.

⁸⁸ Klas Borell, “When is the time to hate? A research review on the impact of dramatic events on Islamophobia and Islamophobic hate crimes in Europe”, *Islam and Christian-Muslim Relations* 26/4 (2015), 411.

⁸⁹ Pew Research Center, “The Great Divide: How Westerners and Muslims View Each Other”,

genelleştirmelerle kışkırtılması neticesinde çatışmacı bir toplumsal ilişkiler yapılanması ortaya çıkmaktadır. Toplumsal yapılar çok kültürlülüğü olumlayıcı bir yaklaşım sergilemeyerek tek taraflı bir tavır göstermektedir. Yalnızca bir tarafın çıkarlarını dikkate alan bu yaklaşım toplumsal çatışmalara zemin hazırlamaktadır.

Toplumsal kurumlar çatışmanın hem oluşumunda rol oynamaktadır hem de uygulanmasına zemin oluşturabilmektedir. Din kurumu da toplumsal çatışma oluşumunda etkin ve yönlendirici olabilmektedir. Ancak bu etkin oluşu tamamen din kurumuyla sınırlandırmak dinin müntesiplerinin rolünün dikkate alınmamasına neden olabilir. Dolayısıyla dini emirlerin uygulayıcısı ve dini metinlerin yorumlayıcısı olan müntesiplerin süreçte oynadığı rol dikkate alınmalıdır. Din kurumunun dışında siyaset kurumu, eğitim kurumu, ekonomi kurumu ve diğer toplumsal kurumların da toplumsal çatışmanın oluşumunda etkin rol oynadığı söylenebilir.

Kurumlarda Müslüman karşıtı uygulamaların geliştirilmesi ve uygulanmasında Müslümanların görünürlüklerinin artmasının da etkili olduğu düşünülmektedir. Azınlık olarak yaşadıkları ülkelerde Müslümanların inanç ve kültürlerine ait sembollerin görülme sıklığı artmıştır. Camiler, kadınların giyim tercihleri ve yaşam pratiklerinde İslam dinine özgü sembolik unsurlar dikkat çekmektedir. Müslümanlara ait sembolik unsurların yaygın bir şekilde görünür hale gelmesi ülke sakinlerinde tedirginliğin yaşanmasına neden olmaktadır. Hissedilen tedirginlikte toplumsal hafızanın birikimlerinin de etkili olduğu söylenebilir. Avrupalıların Müslüman olma oranlarının artması, kendi kültür ve inanç sembollerinden farklı olan bu unsurların yaygınlaşması ve yeni müntesipler kazanması kültürel asimilasyon veya fiili bir ele geçirme olarak algılanabilir. Görünürlüğün önlenmesi veya etkilerinin azaltılması için toplumsal işleyişte önemli fonksiyonları yerine getiren kurumlar bazı düzenlemeler yapabilir.

İslamofobi kavramına, aşırı bir anlam yüklenilmesi ve bunun meydana getirdiği anlam kayması veya genişlemesi toplumun hissettiği tedirginliğin artmasında etkili olabilir. Kavramın kapsamından uzaklaşarak yanlış bir hal aldığıın göstergesi olarak değerlendirilebilir.⁹⁰ “Runneymede Trust Raporu”nda buna işaret edilerek bir dinin fobi isimli bir hastalıkla

“Most Muslims Want Democracy, Personal Freedoms, and Islam in Political Life” (Erişim 15 Ocak 2019).

⁹⁰ Borell, “When is the time to hate?”, 411.

anılmasının eleştirilebileceği belirtilmiştir.⁹¹ Her ne kadar “İnsanlar fobi ekine değil de Müslümanların maruz kaldığı ayrımcılığa odaklansın”⁹² şeklinde bir yaklaşım öne sürülse de kavramın asıl sorunlu kısmı ‘fobi’ ekidir. Fobi ekinin İslam ile anılması bile İslam’a karşı olumsuz yaklaşımın işareti olarak kabul edilebilir.

3. Medyada İslamofobi

Duyumları yorumlama, onları anlamlı hale getirme sürecine algı denilir.⁹³ Algı oluşturmada medyanın büyük bir payı olduğu düşünülmektedir. Bandura ve Shrum insanların algılarının medyada yer alan bilgiler üzerinden temellendiğini, insanın bir kişi olarak bu bilgilerle şekillendiğini ve davranış amaçlarının da bu süreçte değiştirilebileceğini öne sürmektedir.⁹⁴ “Hostile Media Perception” araştırmasında, bireylerin kendi fikirlerine karşı olsa bile medyada yer alan haberlerden etkilendiği, algılarının taraflı medya tesiriyle şekillenebildiği bulgusuna ulaşılmıştır.⁹⁵

Batı medyasında Müslümanlara karşı menfi bir bakış açısı sergilendiği görülmektedir. Bu bakış açısı olumsuz Müslüman algısı şekillendirme pratikleri ile icra edilerek pekiştirilmektedir. Müslümanları nefret, şiddet ve tehdit unsuru olarak gösteren haberler yapılarak Batı toplumunda olumsuz İslam ve Müslüman algısı yaygınlaştırılmaktadır. İslam ile ilintilendirilmiş terör örgütlerinin gerçekleştirdiği eylemler korku içerikli görseller eşliğinde sunulmakta,⁹⁶ mağdur olan Batılıların yaşadığı acılar yoğun bir duygusallıkla gösterilmektedir. Medyanın olayları böyle sunması kamuoyunu algı yanıltmasına düşürerek, bu terör örgütlerini İslam ve Müslümanlar ile özdeşleştirmelerine zemin hazırlamaktadır. İslam’a ve Müslümanlara karşı korku duyan, düşmanlık hezeyanına kapılan insanlar, özellikle Müslüman göçmenlere karşı nefret söyleminde veya saldırısında bulunabilmektedir. Buna özellikle 11 Eylül saldırılarının medya-

⁹¹ Elahi – Khan, *What is Islamophobia?*, 6.

⁹² Elahi – Khan, *What is Islamophobia?*, 7.

⁹³ Clifford T. Morgan, “Algı”, çev. Sirel Karakaş, *Psikolojiye Giriş*, ed. Sirel Karakaş – Rükzan Eski (Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları, 2011), 242.

⁹⁴ John W. Cheng vd., “Cultivation Effects of Mass and Social Media on Perceptions and Behavioural Intentions in Post - Disaster Recovery - The Case of the 2011 Great East Japan Earthquake”, *Telematics and Informatics*, 33 (2016), 755.

⁹⁵ Douglas M. McLeod vd., “Thinking About the Media: A Review of Theory and Research on Media Perceptions, Media Effects Perceptions, and Their Consequences”, *Review of Communication Research*, 5 (2017), 50.

⁹⁶ Max Fisher, “The Brussels Attack is Europe’s New Reality”, *Vox* (Erişim 22 Mart 2016)

da yer alışıyla başlayan birçok örnek gösterilebilir. Bu örneklerden birisi de 2012 yılında ABD'nin Toledo şehrinde yaşanmıştır. Radolph Linn adlı Amerikalı, Fox News radyo kanalındaki Müslümanların terörist olarak nitelendiği haberleri dinledikten sonra çok sinirlendiğini ve bunun ardından Ohio Camii'ne giderek mekânı ateşe verdiğini açıklamıştır. Mahkemedeki ifadesi medyanın İslamofobi kaynaklı şiddet içeren davranışlarının gerçekleşmesindeki etkisinin somut kanıtı olarak değerlendirilebilir: “Ne zaman haberleri izlesem Müslümanların Amerikalıları öldürmeye çalıştığını görüyorum. Haberlerde sürekli Müslümanların terörist olduğu anlatılıyordu. Bana kalırsa hepsi terörist.” Daha ilginç olan ise Linn'in hayatında hiçbir Müslümanla tanışmamış olmasıdır. Mahkemede dava ya bakan hâkim Jack Zourhary: “Herhangi bir Müslüman tanıyor musun ya da İslam dini hakkındaki bilgin nedir?” diye sorduğunda, Müslüman tanıdığı olmadığını ve İslam ile ilgili bütün bildiklerini Fox News radyo programından öğrendikleri olduğunu belirtmiştir. Amerika'da yaşanan bu olay medyanın insanların davranışlarını yönlendirmede nasıl etkili olabildiğinin somutlaşmış bir örneği olarak kabul edilebilir.⁹⁷

Halkın içerisinde düşürüldüğü algı yanılgısı, terör örgütlerinden birisi olan DEAŞ'ın gerçekleştirdiği eylemlerle - 2015 Ankara Saldırısı, 2015 Beyrut Saldırısı, 2017 Rusya-St. Petersburg Saldırısı ve 2015 Paris Olayları - iyice pekiştirilmiştir. Pekiştirilen bu yanılgı azınlık konumundaki Müslümanlardan istenen şeyler konusunda DEAŞ ve Avrupa'daki aşırı kanadın taleplerinin örtüşmesini daha fazla anlamlı ve düşündürücü hale getirmektedir.

DEAŞ, birçok terör saldırısını üstlenmiş olan⁹⁸, Irak'ta ve Suriye'de varlık gösteren bir terör örgütüdür. Bu örgütün hedef kitlesi özellikle kendisi gibi düşünmeyen ve kendi ideolojisini desteklemeyen Müslümanlardır.⁹⁹ DEAŞ'ın yayın organlarından birisi olan *en-Nebe* dergisinin 57. sayısında Türkiye için “laik, kâfir hükümet” başlığı atılmıştır.¹⁰⁰ Müslümanlara karşı tutumlarından ve yaptıkları kıyımlardan hareketle, kendisini İslam Devleti olarak tanıtan bu örgütün İslam dininin prensiplerini ne oranda dikkate aldığı tartışmaya açıktır. Buna rağmen medyada bu ve benzeri terör örgütleri İslam'la özdeşleştirilip onların yanlış davranışları tüm Müs-

⁹⁷ Gölcü - Çuhadar, “Batı Toplumlarında İslamofobi'nin Üretilmesinde Medyanın Rolü”, 90.

⁹⁸ Fisher, “The Brussels Attack is Europe's New Reality”.

⁹⁹ Elliot Friedland, *Fact Sheet The Islamic State (ISIS, ISIL)* (The Clarion Project, 2015), 4.

¹⁰⁰ Yenal Göksun - Emin Salihi, *DEAŞ'ın Medya Stratejisi* (SETA, 2018), 30.

lumanlara genelleştirilerek sunulmakta, böylece halkta İslam'a ve Müslümanlara karşı olumsuz algı geliştirilebilmektedir.

İzleyici ve dinleyici kitlesinin propagandalar karşısında saf, savunmasız ve pasif bir konumda olduğu ileri sürülmektedir. Bu özellikten de yararlanarak medya araçlarıyla değişik yollarla algılar değiştirilebilir.¹⁰¹ Bireylerin dolayısı ile toplumun algıları “yaygın görüş” etkisine göre medyadaki bilgiler ile yetiştirilebilir veya kişilerin deneyimleri medyadaki bilgilerle yanıltılabilir. Medyanın güçlü etkisine karşı koyamayan pasif izleyici, medyanın sunduğu gerçeklik algısına göre yetiştirilebilir. Buradan yola çıkarak Müslümanlar hakkında çok az bilgisi olan pasif izleyici konumundaki İslam karşıtı Batılıların, medyadan ulaştırılan bilgiler aracılığıyla olumsuz Müslüman algısı geliştirme olasılığının artacağı ileri sürülebilir.

Medyanın İslam karşıtı algı geliştirmede kullandığı propaganda teknikleri de yetiştirme teorisi kapsamında değerlendirilebilir. Buna göre, medya metinlerinde benzer temalar kodlanarak birlikte sunulmakta,¹⁰² bu medya organizasyonu sayesinde, ideolojik düşünce ve propaganda yapılmakta ve yansıtılmaktadır.¹⁰³ İslam ve Müslüman karşıtlığı hakkında veri sağlayan medya raporları İngiliz basınında İslam ve İslam'la ilgili olan konuların yoğun olarak ırkçılık, antipati ve zenofobi gibi benzer temalarla birlikte sunulurken İslam'ın negatif söylemle ilişkilendirildiğini göstermektedir.¹⁰⁴ Guardian, Independent, Mirror and Observer gibi İngiliz gazetelerinin 2010-2014 yılları arasındaki yayınlarında İslamofobi teriminin, İslam'a ve Müslümanlara karşı nefret ve ayrımcılık söylemleriyle birlikte sunulması geçmiş yıllara göre artış göstermiştir.¹⁰⁵

Yetiştirme teorisinde, medya haberlerinde verilen mesajların etkili olması için kullanılabilecek bir diğer önemli uygulama ise mesajın sürekli olarak tekrarlanmasıdır.¹⁰⁶ Bu maksatla Batı medyasında “Aşırı İslam” ve

¹⁰¹ George Gerbner vd., “Growing Up With Television The Demonstration of Power: Violence Profile No. 10”, *Journal of Communication* 29/3 (Summer 1979), 178.

¹⁰² George Gerbner, “Images Across Cultures: Teachers in Mass Media Fiction and Drama”, *The School Review*, 74/2 (Summer 1966), 225.

¹⁰³ Gerbner, “Images Across Cultures: Teachers in Mass Media Fiction and Drama”, 229.

¹⁰⁴ Shenaz Bunglawala, “What's in a Name?”, *Islamophobia Still A Challenge for Us All*, ed. Farah Elahi – Omar Khan (Londra: Runnymede, 2017), 71.

¹⁰⁵ Bunglawala, “What's in a Name?”, 70.

¹⁰⁶ Eren Ekin Ercan – Fatma Nur Demir, “Yetiştirme Kuramı: Anadolu Üniversitesi Fen Fakültesi'nde Yapılan Araştırma”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Üniversitesi Elektronik Dergisi* 3/1 (Mart 2015), 133.

“İslami Terör” söylemleri sıkça kullanılmaktadır.¹⁰⁷ Bulguların gösterdiği sık kullanım oranlarındaki yükseliş Müslümanları kötülemek ve olumsuz Müslüman imajı geliştirmek için propaganda teknikleri kullanıldığının göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu propagandalar halk üzerinde olumsuz tesirde bulunarak Müslüman nefretini daha da artırabilmektedir. Medyada İslamofobi kavramının kullanım sıklığı oranındaki yükseliş dikkat çekmektedir.¹⁰⁸

Yetiştirme teorisine göre incelendiğinde, İslam ve fobinin birlikte kullanılarak İslam’ın korkuyla ilişkilendirildiği ve kurulan bu ilişkiyle İslam’a ve Müslümanlara karşı bir korku atmosferi geliştirip yaymak amaçlandığı söylenebilir. Ayrıca medyada sürekli olarak olumsuzluklarla birlikte sunumunun tekrarıyla kavramın insanlar üzerindeki negatif etkisinin daha fazla artırılmaya çalışıldığı ileri sürülebilir.

İslam’a karşı olumsuz yaklaşımın en bariz gözlemlendiği alan olan medyada Müslümanların hedef alındığı terör saldırıları da İslamofobi saldırısı şeklinde sunulmaktadır. Ancak bu sunum toplumsal gerçekliği yansıtmamaktadır. Bilakis Müslümanları korkutan pozisyonuna düşürebilmektedir. Zira irrasyonel bir korkuyu ifade eden “fobi” kastedilen manayı karşılamamaktadır. Saldırının hedefinde yer alarak mağduriyet yaşayan Müslümanlar, bilakis korkutan ve diğer insanlara şiddet uygulayan konumunda haberleştirilmektedir. Bu tarz sunum, Müslümanların mağduriyetinin görmezden gelinmesine, acılarının metalaştırılmasına ve korku kaynağı olarak etiketlenmelerine neden olmaktadır.

Müslüman karşıtlığının toplumda yaygınlaştırılmasında ve buna toplumsal rızanın imal edilmesinde de medya organlarının etkin bir şekilde kullanılmakta olduğu söylenebilir. Günümüzde teknolojik imkânların artışıyla beraber medya unsurlarının toplum üzerindeki etkinliğinin de varlığını artırarak devam ettirdiği gözlenmektedir.¹⁰⁹ Bu çerçevede özelde azınlıkta olduğu ülkelerde genelde ise bütün Müslümanlar hakkında yapılan haberlerde negatif bir yaklaşımın sergilendiği görülmektedir. Ayırıştırıcı ve ötekileştirici bu yaklaşım yalnızca haberlerde ve sosyal medya araçlarında sergilenmesiyle sınırlı kalmamaktadır. Şimdilik münferit va-

¹⁰⁷ Bunglawala, “What’s in a Name?”, 70.

¹⁰⁸ Richardson, “Islamophobia or Anti-Muslim Racism - or What?- Concepts and Terms Revisited”, 1.

¹⁰⁹ Müşerref Yardım – Muhammed Mücahit Dalkılıç, “Nefret Söylemi ve İfade Özgürlüğü Tartışmaları Çerçevesinde İslamofoby: L’Express Dergisi Örneği”, *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi (MEDİAD)* 1/1 (2018), 99.

kalar şeklinde Müslüman karşıtlığının eyleme döküldüğü olayların artmaya başladığı müşahade edilmektedir. Bu tür vakalar ilerleyen süreçte kitlesel eylemlere dönüşme olasılığı taşımaktadır. Çünkü başlangıçta bireysel şekilde meydana gelen olayların kayda değer artış eğilimi göstermesiyle beraber bazı siyasilerin söylemlerinin de bu eylemleri destekleyen bir bakış açısı taşıdığı görülmektedir. Bu yaklaşım bazı parti programlarında açıkça sergilenmektedir.¹¹⁰

Bu anlamda İslamofobi endüstrisinde siyasetçi, yönetici ve kanun koyucuların önemli destekçileri olarak fikri açıdan onları destekleyen düşünürlerin unutulmaması gerekir. Düşünürlerin bu hususta sunduğu fikirleri somutlaştırarak uygulayıcı konumunda bulunan siyasi zümre söylemleri, parti programları ve hazırladıkları kanun taslaklarıyla İslamofobinin somutlaştırılıp devlet politikası haline gelmesini gerçekleştirmektedir. Bu grubun en önemli yardımcılığını ise elbette medya üstlenmektedir. Medya politikacıların demeçlerine yer vererek meselenin toplum gündemine taşınmasını sağlarken, politikacılar da bu konularla ilgili hukuki düzenlemeleri için hazırlık yapmaktadır. Sıkı bir çalışma ve iş bölümü ile Müslüman karşıtlığını birlikte yapılandırmaktadırlar. Hatta bazı devletlerin Müslümanlara yaklaşım ve uygulamalarının bu vakalarla örtüştüğü örnek olaylar da görülmeye başlanmıştır. Her ne kadar Yeni Zelanda saldırısında olduğu gibi örneğine az rastlanır bir şekilde halk ve devlet bazında insani yaklaşım sergilense de ilerleyen dönemlerde ayrımcılık ve şiddet barındıran uygulamaların artma olasılığı devam etmektedir.

Müslümanların azınlıkta olduğu ülkelerde karşılaştıkları sorunların temelinde Müslümanlara karşı fobik tepkilerin ve korku duygusunun koşullanma yoluyla öğretilmesinin¹¹¹ etkili olduğu söylenebilir. Bu bakış açısının oluşumunda İslamofobi kelimesinin zihinlerde oluşturduğu olumsuz ve saldırgan Müslüman profili fobik nesne olarak tanımlanmakta ve koşullanmayla onlara karşı korku duygusunun öğretilmeye çalışılması söz konusu olmaktadır. Bu şekilde koşullayıcı yaklaşım aynı zamanda birçok İslam ve Müslüman karşıtı eylemin altyapısını da oluşturmaktadır. Fobik tepkilerin korkuyla koşullanması günümüzde iletişim imkanlarının artması nedeniyle medya aracılığı ile daha etkin bir şekilde gerçekleştirilmeye başlamıştır. Bu anlamda İslam karşıtlığını sistematik halde icra eden İslamofobi endüst-

¹¹⁰ Hasan Gökmen, "Hollandalı Politikacı Geert Wilders'in 'Fitna' Filmi Çerçevesinde Bir Algı ve İmaj Olarak İslamofobi", *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2018), 92.

¹¹¹ Geçtan, *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*, 178.

risinin de en önemli faaliyet alanı ve organı olarak medya çok yönlü olarak etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Medya, İslamofobi merkezli korkuyu yapılandırmak hem de toplumu buna ikna edecek argümanları oluşturmak, ayarlamak ve topluma ulaştırmak gibi birçok işlem ve işlevi yerine getirmektedir. Bunları gerçekleştirirken yalnızca haber aktarımı değil haberin sunum şekli, kullanılan dil, görüntü, müzik vb. birçok faktörü kullanarak haberin istenilen şekilde kurgusunu ve sunumunu yapmaktadır. Bu sunumda olaylar kurgusal düzenlemeyle tamamen farklı bir şekilde aktarılabilmektedir. Sonuçta genellikle olayın faileri ile mağdurlarının yer değiştirdiği bir tablo ortaya çıkabilmektedir.

Medyada ve akademik çevrelerde islamofaşizm, radikalizm, cihadizm, aşırı dincilik ve İslami Terörizm gibi kavramlarla birlikte anılması İslamofobinin meşrulaştırılmasına, İslamofobik ayrışma ve çatışma kültürünün derinleşmesine sebep olabilmektedir.¹¹² Bu çatışma kültüründe Müslümanlar İslamofobik fanatikler tarafından değişik şekillerde nefret saldırılarına uğramaktadır. Bu tarz saldırıların oranında ciddi bir artış olduğu tespit edilmiştir.¹¹³ Yaşanan saldırılar ise medyada İslamofobi saldırısı şeklinde sunulmaktadır. Bu tarzda bir sunumla saldırıya uğrayarak mağdur olduğu halde yaşananların sorumlusu olarak suçlanan Müslümanlar aynı anda birden fazla mağduriyet yaşamaktadırlar. Kimi zaman daha da ileri gidilerek iş, eğitim ve sosyal hayatlarında şiddete maruz kalmakta veya evlerini ve yaşamlarını kaybetmektedirler.

Batılıların Müslümanlara karşı kullandığı gölge arketipinin etkisi sanatsal faaliyetlerde de görülebilmektedir. Sanatsal faaliyetler içinde ise sinemada daha fazla yer aldığı söylenebilir. Geçmişten gelen bir nefretin ve korkunun mirası olan İslamofobi ve Batınının saldırgan zihniyeti özellikle Hollywood filmlerinde yansıtılmakta ve yaşatılmakta, böylece Hristiyanlık ve İslam düşmanlığı canlı tutulmaya çalışılmaktadır. Uzmanca bir yaklaşım ile toplumsal belleğin inşasında bilinçaltına yönelik çalışmalar hazırlanarak Müslüman korkusunu görsel mesajlarla vermeye çalıştığı gözlemlenmektedir. Örneğin “Cennetin Krallığı” filminde Müslümanlara karşı şiddet içeren ve onları aşağılayıcı sahneler görülmektedir. Bu filmde gölge arketipinin Müslümanlar üzerinde acımasızca kullanıldığı (Müslümanlara vahşice saldırılıyor) ve Müslümanların kişiliğine yönelik önyar-

¹¹² Okumuş, *Din ve Kültür*, 137.

¹¹³ Bayraklı – Hafez, *European Islamophobia Report 2018*, 6.

gılarda (Müslümanlar yalancı olur, onlara güvenilmez...) bulunduğu fark edilmektedir.¹¹⁴

Batı kaybettiği huzuru, zenginliği ve kutsallarını, Doğu topraklarında aramaktadır.¹¹⁵ Günümüzde de servet ve toprak için İslam'a ve Müslümanlara karşı bilgi ve psikoloji savaşı yürüttükleri dikkat çekmektedir.¹¹⁶ Neticede haçlı zihniyeti canlı tutularak bu savaşı sürdürme çabasında olduğu, bu savaşta tarihsel derinliklerden gelen kalıp yargıların da araç olarak kullanıldığı ve Müslümanlara karşı nefretin sanatsal faaliyetlerle desteklenmeye çalışıldığı söylenebilir. Batılıların Müslümanlara karşı sergilediği gölge arketip özelliği olan saldırgan tutumu, Müslümanlara atfettiği görülmektedir. Bu kapsamda 11 Eylül olayı öncesinde Hollywood'da üretilen filmlerde, Müslümanlar canı, tehlikeli ve terörist olarak gösterilmekte, kaba ve sert bir Müslüman imajı sergilenmektedir.¹¹⁷ Uçuş 93 (2006), Kandahar'a Yolculuk (2001), Dünya Ticaret Merkezi (2006), Tanrının Vadisinde (2007), Krallık (2007), Yargısız İnfaz (2007) ve Diktatör (2012) filmlerinde de bu durumun örnekleri görülebilir. Neticede İslamofobi, medya, televizyon, sinema, internet, gibi araçlarla yaygınlaştırılarak korku üzerine yapılandırılmış bir "İslamofobi kültürü" inşa edilmektedir.¹¹⁸

4. İslamodium

İslamofobi kavramının yukarıda anılan nedenlerden hareketle toplumsal konularda birçok olumsuzluğun ortaya çıkmasında rol oynadığı düşünülmektedir. Bu olumsuzluklar temelde toplumlar arasında güven eksikliğinden başlayıp düşmanlıklar, çatışmalar ve savaşlar gibi durumların oluşumuna neden olabilmektedir. Bunların neticesinde barışın ve çok kültürlü yaşamın ciddi şekilde tehdit altında kalması kaçınılmaz hale gelebilir. Bu tarz olumsuzlukların meydana gelmesine zemin oluşturmadan bu tehdidi ortadan kaldıracabilecek farklılıklara vurgu yapan, korku ve kaygı uyandırmayan yalnızca İslam düşmanlığını ve nefretini ifade edebilecek bir kavram olarak "İslamodium" kullanılabilir.

¹¹⁴ Ridley Scott, *Kingdom of Heaven* [Cennetin Krallığı] (Film, 2005), 18:27-18:40-22:31-22:38, 40:09-40:12, 56:37-56:55, 83:55-86:03.

¹¹⁵ Scott, "Kingdom of Heaven", 20:27-21:25, 93:53-93:55.

¹¹⁶ Azmuddin İbrahim, "The Representation of Islam and Muslims in the Media", *Intellectual Discourse International Islamic University Malaysia* 16/2 (2008), 2.

¹¹⁷ Okumuş, *Din ve Kültür*, 139.

¹¹⁸ Okumuş, *Din ve Kültür*, 116.

Dünya genelinde İslam karşıtı uygulamalardan bütün Müslümanların etkilendiği gözlenmektedir. Çünkü Müslümanlar *riskli kimlikler* olarak etiketlenerek ötekileştirilmektedir. Böylece öncelikli olarak azınlık konumundaki Müslüman göçmenlerin genelde bütün Müslümanların insani hakları kolayca görmezden gelinebilmektedir. Onlara karşı her türlü şiddet eylemleri meşrulaştırılarak yaşam hakları da dâhil olmak üzere bütün insani haklarının ellerinden alınmasında bir sakınca görülmemektedir. Müslümanlara karşı şiddet olayları ise bir savunma güdüsü veya güvenliği koruma ihtiyacı olarak gösterilmektedir. Bu bağlamda İslamodium kavramı insanların güvende olmadıkları hissine kapılmalarını engellemesi ve psikolojik bir hastalık çağırışını yapmaması nedeniyle toplumsal sorun ve kutuplaşmaya ortam oluşturmayacaktır. Böylece çatışma kültürünün yapılandırılmasını ve toplumsal travmaların oluşumunu engelleyebilecek bir kavram olarak kullanılma imkânı sunabilir.

Bu yaklaşımlar çerçevesinde İslamodium kavramının kullanımının uygunluğunu ve anlam geçerliliğini kontrol edilmesi gerekir. Bu maksatla Strauss ve Glaser'ın geliştirdiği “Temellendirilmiş Kuram” kullanılabilir. Bu kuramda öncelikli olarak soyutlama yapılıp ve verilerin kavramsal olarak neyi ifade ettiğine odaklanılır.¹¹⁹ Soyutlamanın ilk aşamasında her bir veri parçasının işaret ettiği anlam belirlenir. İkinci aşamada bu anlamlar gruplandırılarak kategoriler oluşturulur. Üçüncü aşamada kategoriler ve kategorilerin özellikleri arasındaki ilişkiler kurularak, uyum ilişkisi gerçekleştirilmiş olur.¹²⁰

“İslamodium” kavramının anlam kontrolünde birinci adım her iki kavramın anlamlarının tespit edilmesi ile gerçekleştirilir. Odium Latince sözlükte “kin, nefret, hoşlanmayış”,¹²¹ İngilizcede ise “yüz karası, iğrençlik, ayıp ve nefret”¹²² anlamına gelmektedir. İslam ise “kurtuluşa ermek, barış yapmak, teslim olmak” şeklinde tanımlanmaktadır.¹²³ İkinci adım: “İslamodium” İslam, kin, hoşlanmayış, nefret şeklinde anlamlar kategorileştirilir. Buradan yola çıkarak “İslamodium” kavramının İslam’a karşı kin, hoşlanmayış, nefret şeklinde anlam kazandığı söylenebilir. Son ola-

¹¹⁹ Aylin Yonca Gençöğlü, “Bir Kavram ve Kuram Üretme Stratejisi Olarak Temellendirilmiş Kuram”, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)* 7/17 (Mart 2014), 686.

¹²⁰ Gençöğlü, “Bir Kavram ve Kuram Üretme Stratejisi Olarak Temellendirilmiş Kuram”, 688.

¹²¹ Sina Kabaağaç – Erdal Alover, *Latince Türkçe Sözlük* (İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1995), “Odium”, 405.

¹²² *The Multilingual Dictionary Tureng*, “Odium” (Erişim 22 Mayıs 2020).

¹²³ Mustafa Sinanoğlu, “İslam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Erişim 24 Mart 2020).

rak “İslamodium” kavramında geçen “İslam” ve “odium” sözcüklerinin kavramın anlamını karşılayabilecek nitelikte olduğu, dolayısı ile “İslamodium” kavramının İslam’a karşı kin ve nefret anlamında kullanılabileceği görülür. Bu bağlamda herhangi bir hastalık ifadesi çağrıştırmayan ve İslam’la korkutmayacak¹²⁴ bir kavram olarak İslamodiumun bir arada yaşayabilme becerisini sergilemede önemli katkılarda bulunabileceği düşünülmektedir.

İslamodium aynı zamanda İslamofobiye yüklenmiş ek anlamlardan ve imalardan uzak bir kavramdır. Birçok farklı gerekçeyle oluş(turul) an İslam ve Müslüman karşıtlığını anlam kaymalarına uğramadan ifade edebilecek yeterlilikte olduğu söylenebilir. Böylece bireyler ve toplumlar İslam’a ve Müslümanlara karşı önyargısız bir yaklaşım sergileme olanağına sahip olabileceklerdir. Bu yaklaşım sayesinde iddia edildiği gibi medeniyetler çatışması değil medeniyetler iletişimi, iş birliği veya yarışı ortaya çıkabilir. Aslında toplumsal ve psikolojik açıdan bireylerin iletişim kurma ve diğerini anlama eğiliminin daha baskın olduğu söylenebilir. Ancak yöneticiler ve onların siyasi uygulamalarında aynı yaklaşımı her zaman görmek oldukça zordur. Çünkü yönetsel açıdan iktidarın sürdürülmesi esastır. Otorite iktidarını devam ettirebilmek için kullanabileceği farklı unsurlara ihtiyaç duymaktadır. Bu anlamda öteki veya düşman tanımlaması ve korku oluşturulması kullanılabilecek önemli bir araç haline gelebilmektedir.¹²⁵ Normal şartlarda bu tanımlama dışarıdakini ifade etmekte kullanılsa da o tanımlamayı yaparken aynı zamanda kendini ve kimliğini ifade etmiş olmaktadır. Ancak bu tanımlamanın daha çok düşmanlık üzerinden yapılandırılması söz konusu olmuştur. Öne çıkarılan bu düşmanlık kendi iç bütünlüğünü sağlamada kullanılabilecek önemli bir araç olarak görülmektedir. Böyle bir yapılandırmanın aynı zamanda birbirini besleyen zincirleme olaylar dizisinin altyapısını oluşturduğu söylenebilir. Müslüman korkusu da siyasi erk tarafından yönetmeyi kolaylaştırıcı bir unsur olarak kullanılabilmektedir. Bu noktada İslamodium kavramının oluşturulmak istenen olumsuz Müslüman imajı, algısı ve kimliği inşa etmeyecek, siyasilere ya da medyaya söylem olmayacak ve malzeme sunmayacak bir kavram olduğu düşünülmektedir.

Öteki veya düşman etiketlemesinde bütün sorumluluğun karşı ta-

¹²⁴ Gökmen, “Hollandalı Politikacı Geert Wilders’ın ‘Fitna’ Filmi Çerçevesinde Bir Algı ve İmaj Olarak İslamofobi”, 96.

¹²⁵ Gerbner vd., “Growing Up With Television The Demonstration of Power: Violence”, 196

rafta olduğunu iddia etmenin de sağlıklı bir bakış açısını yansıtmadığı belirtilmelidir.¹²⁶ Meselenin başla(tıl)ması bağlamında bu bakış açısı kabul edilebilir. Ama gelişimi ve yapılandırılması ancak her iki tarafın katkısıyla gerçekleştirilebilir. Olaylara sadece suçlayıcı bir bakış açısıyla yaklaşmanın düşmanlıkların artmasında, problemlerin çoğalmasında etkili olacağı ve çözümsüzlükten başkalarının sorumlu tutulmasıyla bir sonuç elde edilemeyeceği değerlendirilmektedir. Meselenin bütün boyutlarını dikkate alan bir yaklaşımla ancak bu kördüğüm çözülebilir. Dolayısıyla bu durumun meydana gelmesindeki rolleri bakımından her iki tarafın da aynayı kendine tutup eleştirel bakışla kendi kusurlarının farkındalığına kavuşması gerekmektedir. Bunun gerçekleşebilmesi de ancak önyargının hâkim olmadığı daha geniş bir bakış açısına sahip olabilmeye bağlıdır. İslamodium kavramının böyle bir önyargı oluşturma potansiyeli taşımaması onun tercih edilirliliğini artıracak önemli bir etken olarak görülebilir.

Müslümanların, diğerlerine ve birbirlerine karşı davranışları konusunda daha hassas bir yaklaşım sergileyerek düşman ve terörist olarak etiketlenmelerinin dayanaklarını işlevsiz kılabilceği öngörülmektedir. İç gruplaşmalar yüzünden meydana gelen ayrılıkların düşmanlığa dönüşmesi kendileri hakkında olumsuz nitelendirmelerin yoğun propagandasına uğramış bireyleri rahatlıkla bu nitelemelere inanacak bir konuma getirebilir. Dolayısı ile Müslümanların öncelikli olarak kendi iç kavgalarının gerekçelerini sağlıklı bir bakış açısıyla tahlil edip bu problemlere makul çözümler üretebilecek bir seviyeye erişmesi etiketlenmelerin işlevsizleştirilmesine katkı sunabilir.

Müslümanların ötekiler ile olan ilişkilerinde yaşadığı problemlerin temel kaynağını oluşturan iletişim probleminin de düşmanlık yapılandırılmasında kullanılması söz konusu olabilmektedir. İletişim probleminin temelinde ise yaşanan ülke dilinin bilinmemesi yatmaktadır. Buna dini ve kültürel farklılıkların da eklenmesiyle problemi kitleselleştirmek için kullanılacak bir hayli malzeme ortaya çıkmaktadır. Kirman'ın da işaret ettiği gibi dil ve din farklılığının birleşimi diğerleri ile azınlık konumundaki Müslümanlar arasındaki iletişimsizlikte ve problemlerin oluşumunda önemli rol oynamaktadır.¹²⁷ Aslında iletişim sorununun çözüme

¹²⁶ Kirman, "İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu?", 25.

¹²⁷ Kirman, "İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu?", 32.

kavuşturulması birçok problemin temel dayanaklarını daha başlangıçta boşa çıkarabilme fırsatı sunabilir.

Neticede İslamodium kavramıyla Müslümanlara karşı hissedilen olumsuz duyguların başka anlam çağrışımlarına fırsat vermeden ifade edilebilmesi mümkündür. İslam'a ve Müslümanlara karşı yapılandırılan olumsuz söylem, imaj, algı ve kimlik inşasından uzak bir bakış açısıyla sunulmuş olur. Böyle bir kullanımla Müslümanlar korkulan durumuna düşürülmemiş olur. Bu sayede dünya barışına ve çok kültürlü yaşama önemli bir katkı sağlanabilir. Dolayısı ile bu kavram toplumsal gerçekliği yansıtmada ve toplumlar arası ilişkilerin daha sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesinde katkı sunabilir. Dış desteklerle sonuca ulaşma olasılığı yükselebilir. Medya ise dış destek noktalarının en önemlilerinden birisi olarak kabul edilebilir. Medya kamuoyu oluşturma fonksiyonu ile toplum gündeminde yer alacak meseleleri toplum üyelerine ulaştırmaktadır. Medyayla toplumsal iletişim gerçekleştirilirken aynı zamanda toplumsal ilişkilerin ve işleyişin yönü de belirlenebilmektedir. Üstlendiği fonksiyonun gereği meseleleri gündeme taşıırken taraflı bir yaklaşım sergilenmeyerek yalnızca konunun iletilmesi birçok problemin daha başlangıç aşamasında önüne geçilmesine yardımcı olabilir. Bu sebeple İslamofobi gibi çok geniş anlam yelpazesine sahip olan bir kavram yerine yalnızca İslam nefretini içeren ve anlamı terörize edilmemiş bir kavram olarak İslamodiumun kullanılmasının daha uygun olacağı varsayılmaktadır.

Sonuç

İslam'a ve Müslümanlara karşı öfke, korku, kaygı, şüphe, önyargı, kaçınma, ayrımcılık ve şiddet gibi her türlü olumsuz tutumu tanımlamak için kullanılan İslamofobi bu haliyle geniş kapsamlı bir kavram haline gelmiştir. Bu durum kullanımında bir anlam karmaşasına neden olabilmektedir. Ayrıca fobik, anksiyetik ve paranoyak düşünceler içerebilecek, İslam ve Müslümanlar hakkında olumsuz kalıp yargılara ve otomatik düşüncelere neden olabilecek patolojik bir kavram olma özelliklerini de taşımaktadır. İslam'ın fobi isimli bir hastalıkla birlikte anılması, Müslümanlara karşı korku, şüphe gibi olumsuz duygular geliştirebilmekte, bu durum halkı panik ortamına sürükleyebilmekte ve Müslümanlar nefret saldırılarına uğrayabilmektedir. Medyada, Müslümanların maruz kaldığı saldırılar da İslamofobi saldırısı şeklinde sunularak Müslümanlar korkulan pozisyonuna düşürülmektedir. İslamofobi, medyada şiddet, terör

gibi olumsuz ifadelerle anılmakta, buna bağlı olarak İslam ve Müslümanlar korkulması gereken, şiddet çağrıştıran din ve kişiler olarak gösterilmektedir. Neticede Müslümanlar etiketlenmeye uğrayarak toplumdan dışlanmakta, topluma entegre olamamakta ve izole bir yaşam sürmeye zorlanmaktadır. Dolayısıyla İslamofobi kavramının toplumsal gerçekliği yansıtmada yetersiz olduğu ve toplumsal bir çatışmaya zemin hazırladığı söylenebilir.

İslamodium ise Müslümanları korkulan pozisyona düşürmeyerek anlam karmaşasına neden olmayacak, toplumsal gerçekliği ifade etmede yeterli bir kavramdır. Herhangi bir hastalığı çağrıştırmayan bu kavramın düz anlamıyla kullanılabileceği ve yan anlam üretmeye fırsat vermeyeceği düşünülmektedir. Bu sebeple İslam'a karşı yalnızca nefret duygusunu yansıtarak İslam ve Müslümanlar ile ilgili başka yakıştırmalara fırsat vermeyecek İslamodium kavramının kullanımının yaygınlaştırılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Acar, M. Sadık. "Medeniyetler Çatışması mı, Menfaatler Çatışması mı?". *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 18/2 (2003), 33-42.
- Aktaş, Murat. "AB Ülkelerinde İslamofobi ve Terörizm". *Ombudsman Akademik* 7 (Aralık 2017), 127-155. <https://doi.org/10.32002/ombudsmanakademik.440222>
- Allen, Chris. *Islamophobia*. England-USA: Ashgate Publishing Limited, 2010.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. *DSM-5-TR Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı*. çev. Ertuğrul Köroğlu. Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 2013.
- Ali, Wajahat vd. "The Roots of the Islamophobia Network in America". CAP, Center for the American Progress, 2011. <https://cdn.americanprogress.org/wp-content/uploads/issues/2011/08/pdf/islamophobia.pdf>
- Aral, Berdal. "Soğuk Savaş Sonrasında 'Siyasallaşan' Uluslararası Hukuk ve Başlıca Mağdurları". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 1/4 (1998), 37-57.
- Bakırcıoğlu, Rasim. *Ansiklopedik Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2000.
- Bayraklı, Enes – Hafez, Farıd. *European Islamophobia Report 2018*. SETA,

2018. <https://setav.org/assets/uploads/2019/09/EIR2018infografikler.pdf>
- BBC, British Broadcasting Corporation. “Yeni Zelanda’da 2 Cam’iye Silahlı Saldırı: 49 ölü”. Erişim 16 Mart 2019. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47578620>
- BBC, British Broadcasting Corporation. “Norveçli Zanlı Tek Başınaydı”. Erişim 16 Mart 2019. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/07/110724_norway_update
- Beck, T. Aaron. *Anksiyete Bozuklukları ve Fobiler*. çev. Veysel Öztürk. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2. Basım, 2011.
- Beck, T. Aaron. *Bilişsel Terapi ve Duygusal Bozukluklar*. çev. Veysel Öztürk – Aysun Türkcan. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2. Basım, 2008.
- Bodur, Hüsnü Ezber. “Batı’da İslâm Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi (Çatışmacı Sosyolojik Perspektif)”. *İlahiyat Akademi* 5/6 (Aralık 2017), 69-86.
- Bordalo, Pedro vd. “Stereotypes”. *Quarterly Journal of Economics* 131/4 (October 2016), 1753-1794.
- Borell, Klas. “When is the time to hate? A research review on the impact of dramatic events on Islamophobia and Islamophobic hate crimes in Europe”. *Islam and Christian – Muslim Relations* 26/4 (2015), 409-421.
- Bölge Gündem. “Yeni Zelanda manifestosu! 74 sayfalık manifesto tam oku!”. Erişim 16 Mart 2019. <https://www.bolgegundem.com/yeni-zelanda-manifestosu-74-sayfalik-manifesto-tam-oku-775726h.htm>
- Bunglawala, Shenaz. “What’s in a Name?”. *Islamophobia Still A Challenge for Us All*. ed. Farah Elahi – Omar Khan. 66-68. Londra: Runnymede, 2017. <https://www.runnymedetrust.org/uploads/Islamophobia%20Report%202018%20FINAL.pdf>
- Canikoğlu, Erhan. “Körfez Savaşları’nda İsrail ve Yahudi Lobilerinin Rolü”. *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi* 5/4 (2013), 183-206.
- Cesari, Jocelyne. “Use of the Term “Islamophobia” In European Societies.” *Securitization and Religious Divides in Europe*. ed. Jocelyne Cesari. 5-48. GSRL-Paris and Harvard University: 6th PCRD of European Commission, 2006.
- Cheng, W. John vd. “Cultivation Effects of Mass and Social Media on Perceptions and Behavioural Intentions in Post-Disaster Recovery – The Case of the 2011 Great East Japan Earthquake”. *Tele-*

- matix and Informatics 33 (2016), 753-772. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2015.12.001>
- Ingrid, Ramberg, *Islamophobia and its Consequences on Young People*. Council of Europe, 2004. <https://rm.coe.int/16807037e1>
- Cohen, Stanley. *Halk Düşmanları ve Ahlaki Panikler*. çev. Deniz Türker Ankara: Heretik Basın Yayın, 2019.
- Çapcıoğlu, İhsan – Şeref, Ebru. “Müslümanlara Yönelik Ötekileştirici Söylemin ‘İslamofobi’ Üzerinden Yaygınlaştırılması: Kuramsal Bir İnceleme”. 341-350, *I. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Müslümanlar Kongresi*. Konya: EKOPI, 2016.
- Çelebi, O. Berat. “İslamofobi vs İslamodium ve Oryantalist Çok Eşlilik Bakışı”. *Üsküdar Çevresi*. Erişim 24 Mart 2020. <https://www.uskudarcevresi.com/2012/09/islamofobi-vs-islamodium-ve-oryantalist.html>
- Dualı, Şir Muhammed. “II. Vatikan Konsili ve Dinler Arası Diyalog Üzerine”. *Bakü Devlet Üniversitesi İlmi Mecmuası* 16 (Aralık 2011), 129-148.
- Durkheim, Emile. *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*. çev. Cenk Saraçoğlu. İstanbul: Bordo Siyah Klasik Yayınları, 2004.
- Duss, Matthew vd. *The Islamophobia Network's Efforts to Manufacture Hate in America*. CAP Center for the American Progress, 2015. <https://cdn.americanprogress.org/wp-content/uploads/2015/02/FearInc-report2.11.pdf>
- Elahi Farah – Khan, Omar. “What is Islamophobia?”. *Islamophobia Still A Challenge for Us All*. ed. Farah Elahi – Omar Khan. 5-12. Londra: Runnymede, 2017. <https://www.runnymedetrust.org/uploads/Islamophobia%20Report%202018%20FINAL.pdf>
- Ercan, Eren Ekin – Demir, Fatma Nur. “Yetiştirme Kuramı: Anadolu Üniversitesi Fen Fakültesi’nde Yapılan Araştırma”. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* 3/1 (Mart 2015), 127-144.
- EUMC, European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia. *Muslims in The European Union-Discrimination and Islamophobia*. European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, 2006. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/eumc-2006-muslims-in-the-eu-discrimination-and-islamophobia_en.pdf
- Fisher, Max. “The Brussels Attack is Europe’s New Reality”. *Vox*. Erişim 22 Mart 2016. <https://www.vox.com/2016/3/22/11284558/brussels-attack-europe-isis-terrorism>
- Friedland, Elliot. “Fact Sheet The Islamic State ISIS. 2015”. *The Clarion Pro-*

- ject, 2014. <https://cija.ca/wp-content/uploads/2014/10/Islamic-State-isis-isil-factsheet-1.pdf>.
- Geçtan, Engin. *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 9. Basım, 2003.
- Gençoğlu, Aylin Yonca. “Bir Kavram ve Kuram Üretme Stratejisi Olarak Temellendirilmiş Kuram”. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)* 7/17 (Mart 2014), 681-700.
- Gerbner, George. “Images Across Cultures: Teachers in Mass Media Fiction and Drama”. *The School Review* 74/2 (Summer 1966), 211-230.
- Gerbner, George vd. “Growing Up With Television The Demonstration of Power: Violence Profile No. 10”. *Journal of Communication* 29/3 (Summer 1979), 177-196.
- Giddens, Anthony – W. Sutton, Philip. *Sosyolojide Temel Kavramlar*. çev. Ali Esgin Ankara: Phoenix Yayınevi, 3. Basım, 2018.
- Gottschalk, Peter – Greenberg, Gabriel. *Islamophobia: Making Muslims The Enemy*. Newyork – Toronto: Rowman Littlefield Publishing Group, 2007.
- Gökmen, Hasan. “Hollandalı Politikacı Geert Wilders’ın ‘Fitna’ Filmi Çerçevesinde Bir Algı ve İmaj Olarak İslamofobi”. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2018), 84-98.
- Göksun, Yenal – Salihi, Emin. *DEAŞ’ın Medya Stratejisi*. SETA, 2018. <https://setav.org/assets/uploads/2018/01/98.-DAES%CC%A7-tam-rapor.pdf>
- Gölcü, Abdulkadir – Aydın, Varol, F. Betül. “Yükselen Bir Trend Olarak İslamofobi Endüstrisi: Amerikan Medyasına Yönelik Araştırmaların Bir Panoraması”. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 1/1 (Haziran 2018), 73-88.
- Gölcü, Abdulkadir – Çuhadar, Mustafa. “Batı Toplumlarında İslamofobi’nin Üretilmesinde Medyanın Rolü”. *Ombudsman Akademik* 7 (Aralık 2017), 71-99.
- İbrahim, Azmuddin. “The Representation of Islam and Muslims in the Media”. *Intellectual Discourse International Islamic University Malaysia* 16/2 (2008), 247-251.
- Hıdır, Özcan. “Avrupa’da Aşırı Sağ’ın Dini-İdeolojik ve Tarihi Temelleri-Kökenleri”. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi* 53 (Ocak-Nisan 2018), 15-46.
- Jung, Carl Gustav. *Dört Arketip*. çev. Zehra Aksu Yılmaz. İstanbul: Metis Yayınları, 3. Basım, 2009.

- Kabaağaç, Sina – Alova, Erdal. *Latince Türkçe Sözlük*. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1995.
- Kaval, Musa. “Büyük Cihadı Anlamaya Dair Bir Değerlendirme”. *Akademik Bakış Dergisi* 49 (Mayıs- Haziran 2015), 1-12.
- Kıran, Ayşe Eziler. *Dilbilimine Giriş*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2001.
- Kirman, M. Ali. “İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu?”. *Journal of Islamic Research* 21/1(2010), 21-39.
- Köse, Saffet. “Cihad Şiddete Referans Olabilir mi?”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 9 (2007), 37-70.
- Kur’ân Yolu. Erişim 9 Haziran 2020. <https://kuran.diyanet.gov.tr>
- Le Bon, Gustave. *Kitleler Psikolojisi*. çev. Fatma Zehra Bayrak. İstanbul: Hayat Yayınları, 1997.
- McLeod, M. Douglas vd. “Thinking About the Media: A Review of Theory and Research on Media Perceptions, Media Effects Perceptions, and Their Consequences”. *Review of Communication Research* 5 (2017), 35-83.
- Merter, Mustafa. *Dokuz Yüz Katlı İnsan*. 10. Baskı İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2012.
- Metin, İsmail. “Tiyatro, Karikatür ve Film Provokasyonları Bağlamında Fransız Basınında İslam ve Hz. Muhammed İmajı”. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/4 (2013), 91-104.
- Modood, Tariq. *Islamophobia and The Muslim Struggle for Recognition, till A Challenge for Us All*. ed. Farah Elahi – Omar Khan. Londra: Runnymede, 2017. <https://www.runnymedetrust.org/uploads/Islamophobia%20Report%202018%20FINAL.pdf>
- Morgan, Clifford, T. “Algı”. çev. Sirel Karakaş. *Psikolojiye Giriş*. ed. Sirel Karakaş – Rükzan Eski. 241-257. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları, 19. Basım, 2011.
- Nomani, Q. Asra – Hala, Arafa. “As Muslim Women, We Actually Ask You not to Wear the Hijab in the Name of Interfaith Solidarity”, *Washington Post*. Erişim 09 Mayıs 2020. <https://www.washingtonpost.com/news/acts-of-faith/wp/2015/12/21/as-muslim-women-we-actually-ask-you-not-to-wear-the-hijab-in-the-name-of-interfaith-solidarity/>
- Okumuş, Ejder. *Din ve Kültür*. Ankara: Maarif Mektepleri Yayınları, 2017.
- Olgun, Hakan. *Luther ve Reformu Katolisizm’i Protesto*. Ankara: Eskiye Yeni Yayınları, 2. Basım, 2016.

- Ormanlı, Okan. "11 Eylül Sonrasında Hollywood'da Mitolojik Yaklaşımlar ve Arketipler". *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 9/1 (2015), 223-246.
- Özer, Ahmet. "11 Eylül, Bölünen Dünya, Huntington ve Çatışma". *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 4/2 (2007), 1-23.
- Pew Research Center. "The Great Divide: How Westerners and Muslims View Each Other". Erişim 15 Ocak 2019. <https://www.pewresearch.org/global/2006/06/22/the-great-divide-how-westerners-and-muslims-view-each-other/>
- Pew Research Center. "Most Muslims Want Democracy, Personal Freedoms, and Islam in Political Life". Erişim 15 Ocak 2019. <https://www.pewresearch.org/global/2012/07/10/most-muslims-want-democracy-personal-freedoms-and-islam-in-political-life/>
- Richardson, Robin. "Islamophobia or Anti-Muslim Racism - or What? - Concepts and Terms Revisited". *Islamophobia and Religious Discrimination: New Perspectives, Policies and Practices* (Birmingham: *Pointing the Finger: Islam and Muslims in the British Media*, 2012), 1-13.
- Scott, Ridley. *Kingdom of Heaven [Cennetin Krallığı]*. (Film, 2005). <https://www.imdb.com/title/tt0320661/>
- Shryock, Andrew. "Introduction: Islam as an Object of Fear and Affection". *Islamophobia/Islamophilia Beyond The Politics of Enemies and Friends*. ed. Andrew Shryock. 1-28. Bloomington: Indiana University Press, 2010.
- Sinanoğlu, Mustafa. "İslam". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Erişim 24 Mart 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/islam#2-vahiy-gelenegi-icinde-islam>.
- Stella, Francesco. "Avrupa'da İslam Hakkında Bilinenler". çev. Tonguç Basmacı. *Ortaçağ: Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*. ed. Umberto Eco. 713-719. İstanbul: Alfa Yayınları, 2. Basım, 2014.
- Şeker, Emrullah. "Aşk ve İdeoloji Bağlamında Psikanalitik Söylem Çözümlemesi". *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6/2 (Aralık 2017), 194-222.
- Tufan, Muzaffer. "Haçlı Seferlerine Karşı Rumeli Türklerinin Rolü". *Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri*. 33-63. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1998.
- The Multilingual Dictionary Tureng*. Erişim 22 Mayıs 2020. <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/odium>

- Turut, Abdullah. “Yusuf Atılgan’ın “Çıkılmayan” Adlı Öyküsünde Gölge Arketipi ve Kitle Psikolojisi”. *Söylem Filoloji Dergisi* 1/2 (Aralık 2016), 221-227.
- Yardım, Müşerref – Dalkılıç, Muhammed Mücahit. “Nefret Söylemi ve İfade Özgürlüğü Tartışmaları Çerçevesinde İslamofoby: L’Express Dergisi Örneği”. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi (MEDİAD)* 1/1 (2018), 89-109.
- Yavuzer, Yasemin – Karataş, Zeynep. “Ergenlerde Otomatik Düşünceler ile Fiziksel Saldırganlık Arasındaki İlişkide Öfkenin Aracı Rolü”. *Türk Psikiyatri Dergisi* 24 (2013), 1-7.
- Yılmaz, Murat. “İslâmofobinin Beslendiği Kaynaklardan Biri Olarak Medeniyetler Çatışması”. *Orta Asya’da İslam Temsilden Fobiye*. ed. Muhammet Savaş Kafkasyalı. 1. Cilt. 237-248. Ankara-Türkistan: SFN Televizyon Tanıtım Tasarı Yayıncılık, 2012.